

მთხზსუბი

საზოგადოებრივი უბრალო

№ 24.

ტვირთვა, 3 თვეის 1905 წლის

№ 24.

შინაარსი: უკანასკნელი ამბების გამო. — საზოგადოებრივი წესის შემოღება ჩვენში, სან — დონისა. — მთავრობის განკარგულება. — ოფიციალური ცნობა. — სხვა და სხვა ამბები. — დაბა-სოფლის ამბები. — რუსეთის ქრონიკა. — ქართული მოღვაწეები. — ნარისა. — დრონი იცვალენ, ანუ მწარე ფიქრები, (სამი მოწოდება), ნ. აზიანისა. — ალ. წულუკიძის სახსოვრათ, ლექსი გ. ბოკერასი, — მცირე შენიშვნა, თ. მახარაძისა — სამიძიარის დეპუტები და წერილები ალექსანდრე წულუკიძის გარდაცვალების გამო რედაქციის სახელობაზე. — ადვის ამბები. — გერმანიის საზოგადოებრივი მოძრაობის ისტორიიდან. — ბურჟუაზია და პროლეტარია (თარგმანი). — საფრანგეთის ისტორია მეტროპოლიტო საუკუნეში, (დასასრული) ანინა. — დედაკაცი და მისი ეკონომიური მდგომარეობა, კლარა ტეტანასი, წერილები რედაქციის მიმართ.

უკანასკნელი ამბების გამო.

ადამიანი სულ ბრმა უნდა იყოს, რომ ვერ შეამჩნიოს ის, რაც დღეს ჩვენ გარშემო ხდება. ძველმა საზოგადოებრივმა ცხოვრებამ უკვე მოჰმა თავისი დრო, მაგრამ იგი ვერ შერიგებია იმ უბრალო და მარტივ აზრს, რომ რაც დროს გადასულია და სინამდვილეს აღარ შეესაბამება, იგი სამუდამოთ უნდა მოიხიზოს და ზირისაგან ქვეყნისა აღივადოს. ამკარაა, რომ ეს გარემოება იწვევს მეტათ სისტემა და მეტათ საშიშარ ბრძოლას. ასეთი ბრძოლა წუთიერი მოვლენა როდია, იგი ხშირათ გრძელდება არა თუ წლობით, არამედ საუკუნოობითაც. მისი ისტორია მოწმობს, რომ იგი ხან სუსტდება და ხან ძლიერდება და საშიშარი ხდება, ეს არის მაშინ, როცა უკანასკნელი, გაღამწყვეტი შეტაკების დრო ღვება. ასეთი დრო მეტათ საშიშარი და თავზარ დამცემია, ეს არის შინაური, სამოქალაქო, ომის დრო, როცა საზოგადოების ერთი ნაწილი, ანუ დაზარული კლასი, ებრძვის თავის მდგომარეობის გასაუმჯობესებლათ, ადამიანურ უფლებების მოსაპოვებლათ, საზოგადოების მეორე ნაწილს, ანუ გაბატონებულ კლასებს. ვიმეორებთ, რომ ასეთი შინაური ბრძოლა შედარებით დიდი ხნის განმავლობაში გრძელდება, მხოლოდ როცა გამწვავდება, როცა არსებულ წესწყობილების პირობები უკვლად აუტანელი ხდება საზოგადოების უდიდესი ნაწილისათვის, მაშინ იწყება ამკარა შეტაკება, რაც დროს გადასული წესწყობილების სრული დამარცხებით თავდება. ამას რევოლიუცია ქვია. ეს არ ხდება უმსხვერპლოთ, სისხლის დაუღვრელათ უტანჯველათ. რას იზამთ, დღემდის ასე მომდინარეობი. კაცობრიობის ისტორიული და საზოგადოებრივი ცხოვრება.

მაგრამ რამდენათ საშიშარი და საზარელია რევოლიუციის ხანა, იმდენათ იგი დიდებული და აღმაფრთოვანებელია. თუ ერთი მხრით ამ დიდებულ და სანატრელ დროს ჩვენ ვხედავთ ფლიდობის და სიმდაბლის უკვლად საზიზარ მაგალითებს, მეორე მხრით ჩვენ თვალწინ გვიდგება უმაღლესი გმირობის სათაყვანებელი მაგალითები. მხოლოდ ასეთ დროს იჩენს საზოგადოება, თუ რაოდენი ცხოველმყოფელი და ბრწყინვალე ძალები ინახება

მასში რევოლიუციონურ დროის მეორე უმთავრეს დამახასიათებელ თვისებას შეადგენს ის გარემოება, რომ მაშინ თითქმის ყოველ ფენის ნაბჯზე ჩვენ ვხედავთ არსებული კანონების ფაქტიურ გაუქმებას და ხალხის გახშირებულ აჯანყებას მთავრობის წინააღმდეგ. ამას ხედ ერთვის საერთო მოუსვენრობა, შფოთი და აღელვება, ყოველივე ეს მეტათ აჩქარებით და შეუჩერებლათ ხდება, სანამ არსებული წესწყობილება ძირიან-ფესვიანათ არ დაინგრევა და მის ადგილს ახალი არ დაიჭერს.

ასეთ პირობებში ვცხოვრობთ დღეს ჩვენ. ცხოვრება დღით დღე, საათობით და წამობით, მწვავდება და აუტანელი ხდება. ერთ უბედურებას მეორე უბედურება მოადევნებს და ამას დასასრული არ უჩანს. საზოგადოებას გონია, რომ ახლათ მოვლენილი უბედურება უკანასკნელია, რომ ახალ უბედურებას იგი ვეღარ გაუძლებს, მაგრამ ჩანს, რომ ხალხის გაჭირვების ფილა ჯერ კიდევ არ გავსებულა, ჩანს, რომ მას ჯერ კიდევ შეძლება გაჭირვების და ტანჯვის ატანა. და მართლაც, რას ვხედავთ ჩვენ ამ უკანასკნელ დროს? გაჭირვებას გაჭირვება ემატება, განსაცდელს — განსაცდელი. გაძლიერებული დაცვა იცვლება სამხედრო წესების შემოღებით, თითქო პირველი საკმარისი არ იყოს თავისი სიმკაცრით და სისასტიკით. მაგრამ გაქრა ის დრო, როცა ასეთი ზომებით შესაძლებელი იყო ხალხის დამშვიდება. დღეს კი მთელი ჯოჯოხეთის ძალებსაც კი აღარ ძალუძთ მოძრაობის ჩაქრობა და ხალხის დამშვიდება. მიმოიხედეთ გარშემო, გადაავლეთ თვალი რუსეთის უზარ მაზარ სივრცეს: ჩრდილოეთიდან სამხეთამდე, დასავლეთიდან აღმოსავლეთამდე, — ყოველგან მოძრაობა, ყოველგან მღელვარება, შეტაკება, სისხლის ღვრა! მთელი რუსეთის მშრომელი ხალხი, საუკუნოების განმავლობაში მონობის რკინის ჯაჭვით შემოკრილი, ტანჯული და გვემული, გაყვლიფილი და გაძარცვული, ქალაქის და სოფლის პროლეტარიატი, დაიძრა და თავის მტანჯველებს და მძარცველებს ამკარათ, იარაღით ხელში, პასუხს თხოვს. განა შეიძლება ძლიერ ხალხის გაჩუმება, მისი მოძრაობის შეჩერება? ამკარაა, რომ ეს შეუძლებელია. ამკარაა, რომ ჩვენშიაც უნდა მოხდეს ის, რაც სხვა ქვეყნებში მოხდა. და აი დადგა წამი, როცა ეს დიდებული საქმე უნდა შესრულდეს, როცა სამუდამოთ უნდა მოიხიზოს ჩვენში ბატონ-ყმურის მონობის უკანასკნელი აჩრდილი, დამყარდეს სრული თავისუფლება. ნუ გგონიათ, რომ სრული დემოკრატიული თავისუფლების მოსაჩრდე ჩვენში იყოს სხვა ვინმე, გარდა პროლეტარიატისა. მხოლოდ იგი იბრძვის ნამდვილი თავისუფლების განსახორციელებლათ, ის ნახევრათ ლიბერალურ-დემოკრატიულ-ბურჟუაზიული ჯგუფები, რომლებიც დღეს ხალხის სახელით პოლიტიკურ რეფორმებს და ხალხის წარმომადგენლების მოწვევას თხოულობენ, ბოლოს და ბოლოს უფრო დალატობენ ხალხის თავისუფლების საქმეს, ვინმე მას

ემსახურებიან. ისინი ყოველ წამს მზათ არიან ზავი შეკრან მშრომელი ხელხის მტერთან, ოღონდ კი მათი კერძო ინტერესები დაკმაყოფილებული იქნეს. როდის იყო, რომ ისინი ხალხს ქომავობდნენ, როდის იყო, რომ ისინი მუშა ხალხის ინტერესებს იცავდნენ, რომ დღეს ქვეშაობით მთელი მათი მალაღობრად სიტყვები. საქმე სიტყვებში კი არ არის, არამედ მოქმედებაში. ჩვენ ვიცით, როგორ მოქმედებენ ბურჟუა-ლიბერალები და ბურჟუა-დემოკრატები. დიდი ხანი არ არის, რაც აშკარათ დაუმტკიცეს ქვეყნიერებას, რომ იმათ დემოკრატიულ მოთხოვნებში ნამდვილ დემოკრატიზმს ადგილი არა აქვს. მხოლოდ მუშათა პარტია იბრძვის ნამდვილ დემოკრატიულ რეფორმების განსახორციელებლათ და შეძლებს კიდევაც იმათ განხორციელებას. იგი იბრძვის ქვეშაობის და სამართლიანობის დასამყარებლათ, და ამიტომ ამათ მის წინააღმდეგ ზომების მიღება. ადრე იქნება თუ გვიან, იგი უშუალოდ დაძლევს ბნელს ძალებს და გამოვა გამარჯვებული. ამიტომ მას არ აღონებს, სასოწარკვეთილებაში არ აგდებს მის წინააღმდეგ მიმართული ბნელი, სასტიკი და ველური ძალები....

სამხედრო წესის შენეება ჩვენში.

ერთ წელიწადზე მეტია, რაც რუსეთში მდგომარეობა დაიწყო. არ დარჩენილა არც ერთი კუთხე, რომ ხალხს დახვესებული, სულის შემხუთველი ბიუროკრატიული წესწყობილების ძირითადი ცვლილება არ მოეთხოვოს. ახალი ცხოვრება ძველ კალაპატში აღარ ეტევა, ხალხი თხოულობს თავისუფლებას, კულტურულათ ცხოვრებას, მაგრამ დახეთ უბედურებას—თურმე დრო არ მოსულა თავისუფლათ ფაქრისა, ლაპარაკისა, წერისა, ბეჭდვისა, კრებებისა, კავშირებისა და ასე გასინჯეთ, თავისუფლათ ამოსუნთქვისა. სულის შეხუთვა თურმე საქირო ყოფილა კაცობრიობის წინსვლისთვის, პროგრესისთვის. ჯერ თურმე ხალხი უნდა შეაწუხო, ტყავი გააძრო, გონება დაუხშო, სული ამოხადო და მხოლოდ მერე გადაუგდო ერთი ბეწვა კულტურის ნახინხალი. მშობი, გაიძახის ხალხი, მეტი მოთმენა აღარ შემოძლია, მოგვეციო პური, რომელიც მრავლისაგან უმრავლესი აწყვია თქვენ ბელლებში. ეგ ხომ ჩვენი მარჯვენით არის მოყვანილი, რას გვემართლებით, ნუ გვკლავთ შიმშილით!!. მოითმინეთ მოითმინეთო, უბასუხებენ ხალხს და თუ მოთმინება საზღვარს გადასცდა, პურის ნაცვლათ ქვეყნის მარჩენალ ხალხს ქვებით უმასპინძლებიან. ხალხს მისწრაფებას წინ ეღობებიან, ათას გვარი დამაბრკოლებელი საშუალებით ცდილობენ შეაჩერონ მისი ლტოლვილება, სურვილი ყოველივე ახლის თავიდან აცილებისა, თავისუფლათ ცხოვრებისა, თვისი საქმეების თითონვე მოგვარებისა... თითქმის მთელ რუსეთში სამხედრო წესია შემოღებული, რომელიც ადგილებული ხალხის დასამშვიდებლათ არის ხმარებული. რადგანაც ეს წესი არც კავკასიას აცდა, ამისათვის საქიროთ მიგვაჩნია ამ წესის თვისება და ხასიათი მოკლეთ გავაცნოთ ჩვენ მკითხველებს. სამხედრო წესის დამახასიათებელი თვისება მდგომარეობს იმაში, რომ საზოგადოების მართვა-გამგობა სამოქალაქო მთავრობის ხელიდან სამხედრო მთავრობის ხელში გადადის. ეს ახალი დროებითი მთავრობა აღქურვილია განუსაზღვრელი უფლებებით. მას აქვს უფლება ყოველივე სახალხო, საზოგადოებრივი და კერძო კრებების აკრძალვისა, ყოველივე სავაჭრო და სამრეწველო დაწესებულების დახურვისა, პერიოდიული გამოცემების შეჩერებისა, ყველა სასწავლებლების დახურვისა, კერძო პირების, გაუსამართლებლათ, იმპერიის შუაგულ გუბერნიებში გადასახლები-

სა, თითქმის ყველა სახელმწიფო სამსახურში მყოფ მოხელეების, გაუსამართლებლათ, სამსახურიდან დათხოვნისა. ადგილობრივ პოლიციას და ჟანდარმთა დაწესებულების უფროსებს და მათ თანაშემწეთ უფლება აქვთ ყველა საეკონომიკური და პატრიარქისა, ყოველ ქაშა და დროს, განურჩევლათ, ყველა სახლების გაზრეკასა და საეკონომიკური პირის ყოველ გვარ ქონებაზე არესტის დადებისა... ამ ნაირათ, როგორც სხვა რუსეთის ქალაქებში, ისე ჩვენშიაც, გაძლიერებული წესის ნაცვლათ, სამხედრო წესი შემოიღეს. რა განსხვავებაა ამ ორ წესს შორის? გაძლიერებული წესის დებულების ძალით, ზოგიერთი განსაკუთრებული უფლება რჩება ისევ ისე სამოქალაქო მთავრობის ხელში. სამხედრო წესის ძალით კი, სახელმწიფოს წესწყობილების დაცვის საქმე სამოქალაქო მთავრობის ხელიდან მთლათ სამხედრო მთავრობის ხელში გადადის. იმ ადგილებში, სადაც სამხედრო წესია შემოღებული, ყველა უფლება და მოვალეობანი, რომელიც სახელმწიფოს წესწყობილების დაცვას შეეხებია, ეძლევა ადგილობრივ გენერალ-გუბერნატორს ანა და მთავარ-მარტებელს, რომელიც ადგილობრივ ჯარების უფროსათ არის დანიშნული. იმ ადგილებში, სადაც არც გენერალ-გუბერნატორის და არც მთავარ-მართებლის თანამდებობა არ არსებობს შემოაღნიშნულ უფლებანი ენიჭება სამხედრო ოლქის უფროსს. ხალხის დასამშვიდებლათ შემოღებული შემოაღნიშნული სასტიკი ზომები ამიერ-კავკასიაში არსებობს უკვე ხუთ ქალაქში, სამ მახრაში და ერთ გუბერნიაში.

სან—ღონი,

მთავრობის განკარგულება.

უმაღლესი ბრძანებით, ამა ივნისის 27-ს, ხელმწიფე იმპერატორმა კეთილ იწება და საქიროთ სცნო;

1) ქალაქ თფილისსა და თფილისის მაზრაში შემოღებული იქნას საომარ დროის წესები, თანამად კანონთა კრებ. მე-II ტ. 23 მუხლის დამატებისა და გუბერნ. საზოგ. წესდებისა 1892 წ. გამოცემისა;

2) მომენიქოს მე ის განსაკუთრებული სამხედრო და სამოქალაქო უფლება-მოვალეობანი, რომელიც ეკისრება სამხედრო მმართველთ სახელმწიფო წეს-რიგის დაცვისა და საზოგადოებრივ მშვიდობიანობის დამყარებისათვის იმ ადგილებში, სადაც საომარ დროის წესებია შემოღებული და

3) ნება მომეცეს მე გადავცე ჩემი უფლება-მონდობილობანი, რომელიც მენიჭება შემოხსენებულ წესების მე-19 მუხლის თანახმად, განსაკუთრებით ამისთვის არჩეულ პირს, იმ პირობით-კი, რომ მე უფლებას ვიტოვებ ვავაუქმო, როცა საქირო იქნება, მისი განკარგულებანი, სახელმწიფო წეს-რიგის დაცვის შესახებ გამოცემულნი.

ვაცხადებ ამა უმაღლეს ნებას საყოველთაოთ და წინადადებას ვაძლევ კავკასიის არმიის 1-ლ კორპუსის უფროსს გენ.-ლეიტენანტს იაკვევიჩს, დაუყოვნებლივ შეუდგეს თფილისისა და თფილისის მაზრის გენერალ-გუბერნატორის თანამდებობის აღსრულებას“.

მისი იმპერატორებითი უდიდებულესობის ნამესტიკი კავკასიაში გენ.-ადიუტანტი **გრაფი ვორონცოვ-დაშკოვი.**

მ ო შ ი ც ი ა ლ უ რ ი ც ნ ო ბ ა

გასულ ორ კვირის განმავლობაში თფილისში რევოლუციონურმა პარტიებმა ძლიერი სიბეჯითე გამოიჩინეს და თავიანთი მოქმედება მოიმარჯვეს ადგილობრივ ეკონომიურ ცხოვრების მსვლელობის შესაფერხებლათ და აშკარა ბრძოლა

დაუწყეს წესიერების მომხრეთ, როგორც კერძო პირებში, ისე ადმინისტრაციის წარმომადგენლებისა და მკვიდრთა დასაცველათ გამოწვეულ ჯარს. 13 ივნისს თფილისის რკინის გზის სახელოსნოებისა და დეპოს რუს მუშების ერის ჯაფუს, რომელიც ვაცარცვის წინააღმდეგი იყო, კრება ჰქონდა; იმავე დღეს საღამოს მოჰკლეს ამ პარტიის ორი მეთაური, მესამის კი მოკვლა განიზრახეს, მაგრამ ვერ მოიყვანეს სისრულეში განზრახვა. სავაგონე სააშქროს ბრიგადირი ივანე რაკი ქუჩაში დაჰკლეს, სამქედლო სააშქროს ფენის მკეთებელი ნიკოლოზ სვენიცი მის ბინაზე მოჰკლეს ტყვიით. როცა მეორე დღეს, რკინის გზის სახელოსნოებთან შეიკრიბა ამ ამბით აღელვებული ბზბო, ათას კაცისაგან შემდგარი და სჯა-ბაასი გამართა, როგორ მოესპო ამნაირი ბოროტ-მოქმედებანი, მას რევოლუციონერება დაუშინეს სახელოსნოში და რჩენილმა მუშებმა. ამან აიძულა რუსი მუშები ქალაქ გარეთ გასულიყვნენ მოსალაპარაკებლათ. როცა ბზბო ერთს საჩივრთან მიდიოდა სამმა მკვიდრთაგანმა მუშამ ქვევის სროლა დაუწყა მიმავალთ, შემდეგ ერთი მათგანი შეხტა სკამზე, დაიჭირა ხელში პროკლამაცია და რევოლუციონერ შინაარსის სიტყვის წარმოთქმა იწყა. ბზბო მივარდა ამ პირთ და დაუწყა ცემა. მაგრამ რკინის გზის განდარბთა პოლიციამ გზა გადაუღობა მას და დაატუსაღა ისინი. მუშები დამშვიდდნ და უარი განაცხადეს თვით გასამართლებაზე იმის შემდეგ, როცა პოლიცმებისტერმა სიტყვა მისცა მათ, რომ ივინი ბეჯითათ იქნებიან დაცული და შეუდგენ იმაზე ლაპარაკს თუ რა ზომები იხმარონ მოქმედების თავისუფლების დასაცველათ. იმავე 16 ივნისს, ასე საღამოს 10 საათზე, თფილისის იმ უბანში, საცა მუშები ცხოვრობდნ, თფილისის პოლიცმებისტერს დუქნიდან რევოლუციონერი ესროლეს მაგრამ, საბედნიეროთ, ვერ მოარტყეს. დაუყოვნებლივ გაჩნდა იმ ადგილას კახაკთა პატრული და დაატუსაღა ორი მოსამსახურე დუქნისა. ერთის საათის შემდეგ იქვე ქალაქის განაპირას დაეცნ ქვეით ჯარის კაცთა პატრულს; დაიჭირეს ხუთი სომეხი, ერთი რუსი და თორმეტი სხვა ეროვნებისანი. მეორე დღეს დილით, 16 ივნისს, ხელ-ახლა დაეცნ კონსერვატორ მუშათა პარტიის მესამე ხელმძღვანელთაგან ბორშივეს, მაგრამ ამაოთ. ბოროტ-განმზრახველი უკანასკნელმა დაქრა ფეხში და ძლიერ იქნა ნაცემი მის ამხანაგების მიერ. ადგილობრივ პოლიციის განკარგულებით რკინის გზის სახელოსნოებს ჯარი დაუყენეს მცველათ. 20-ს თფილისში დაიწყა საერთო გაფიცვა. გაიფიცნ სახელოსნოების ყველა მუშები 600 რუს-მუშას გარდა. გაფიცულთ შეუერთდნ კერძო სახელოსნოებისა და სტამბების მუშებიც. ყრილობებზე და პროკლამაციებით ითხოვდნ, კახაკების დათხოვნას, ყველგან პატრულების მოხსნას და მილიციის დაარსებას. 21 ივნისს რუსს მუშებსაც შეეშინდათ მოკვლისა და იმათაც შეწყვიტეს მუშაობა. გაფიცულთ რიცხვს ტრამვაიზე მომუშავენიც მიემატენ. 22 ივნისს უფრო გაძლიერდა გაფიცვა. გაიფიცნ ქალაქის გამგეობის მოსამსახურენი, ქალაქის წყლისა და ნავთის მიღების მუშები. ქალაქი გაუნათებელი დარჩა. დაიხურა ყველა ბაზარი. მუშაობდნ მხოლოდ მეფურნეები და შეპურეები. რუსი მუშები მხოლოდ ნახევარი დღე არ მუშაობდნ, ჩქარა მუშაობა დაიწყა 800 კაცმა, მეორე დღეს კი მათი რიცხვი ათასამდე ავიდა. რუსებთან ერთათ მუშაობას არ ანებებდენ თავს თათრებიც, რომელნიც ჩვეულებრივათ ვაჭრობდნ. 23 ივნისს კახაკთა პოლიცის მეექვსე სოტნის სადგომთან, საღამოს ღოცვათ რომ ეწადებოდნ, მემუსიკეთა კამანდას ხალხიდან ბომბა ესროლეს, რომელიც საბედნიეროთ აღარ გასქდა. მსროლელი ვერ აღმოაჩინეს. მეორე დღეს 24 ივნისს, თფილისის სხვა და სხვა ადგილებში სამ ადგილას

განიზრახეს ბომბით დახოცვა. ერთი ასე 9 საათზე, განხრულეს თათრის მოედანზე, რომელმაც იფეთქა და მძიმეთ დასჭრა პოლიციის ბოქაული და უბნის ზედამხედველი სანაკედლოთ დაქრა ვაჭარი სომეხი და მსუბუქათ კაცი გამხდელი. იმავე დროს ერთის სახლის ახლო მდგომ კახაკთა პატრულს ესროლეს ბომბა სახურავიდან და მოკლეს ორი კახაკი და დაქრეს ერთი მეფოვე და გამვლელი მოქალაქე. სახლის სახურავზე დაიჭირეს მასში მცხოვრებლები, რომელნიც გაურბოდნ კახაკებსა და პოლიციას. მესამე ბომბა დანიშნული იყო კახაკთა რაზმისთვის და გადაისროლეს კლდიდან ქალაქის განაპირას, მაგრამ არ გამსკდარა. 25 ივნისს ბოროტ-განმზრახველების ასეთი ანარქიული მოქმედება იმით დაბოლოვდა, რომ მოკლეს სამი და დასქრეს 11 გამვლელი. ამ საღამოს, როცა ქალაქი ბნელით იყო მოცული, საერთო გაფიცვის გამომო, ოლგინის ქუჩის ბოლოში, როცა რამდენიმე ფაიტონმა ჩაიარა, ერთ მათგანიდან, რომელიც გადახურული იყო, გადაისროლეს ლითონის ბომბა. აფეთქებამ მოკლა მეფოვე, გოროდოვო და გამვლელი თათარი, მძიმეთ დაიჭრნ კბილის ექიმი ტენიკი, მეორე მეფოვე და ერთი ქართველი, მსუბუქათ ორი მანდილოსანი ბავშვებით და 4 სხვა გამვლელი. ფაიტონი დამნაშავეთურთ სწრაფათ მიიძალა ბნელში. იმავე დღეს, როცა უბნის ზედამხედველი ერთს სომეხს იჭერდა, უკანასკნელმა რევოლუციონერით გული გაუხვრიტა ზედამხედველს ილიინს. იქვე მდგომმა კახაკმა ხმლის დარტყმით გააგორა დამნაშავე, რამაც არცულობა და სროლა ასტეხა იმ უბანში მცხოვრებთა და კახაკებს შორის. თანხმათ მოხსენებინა, ამ შეტაკების შემდეგ, ქალაქის საავათმყოფოში მიიყვანეს თოფით დაჭრილი ერთი სომეხი და ერთი ქალი. დაუშავდა, თუ არა კიდევ ვინმე, ვერ გამოირკვა. 24 ივნისს ბოროტ-განმზრახველთა მისწრაფებამ განადგურებისადმი ახალი მიმართულება მიიღო. შეეცადნ ცეცხლი წაეკიდებიათ ნავთის საწყობისათვის, რომელიც ქალაქის ცენტრშია, მაგრამ პოლიციამ თავის დროზე მიუსწრო და დაატუსაღა დამნაშავენი. 26 ივნისს, პოლიციის სიფხიზლის წყალობით, დღის 3 საათზე ქუჩაში დაიჭირეს ქართველი ქალი კალათით, რომელშიაც სამი ვატენილი ბომბა იყო. იმავე დღეს დაჭერილ იქნა 7 კაცი, რომელნიც ბომბის და მისს ნაწილების კეთებაში იქნნ ბრალდებულნი. გამოძიებამ დაამტკიცა, რომ ამგვართა მომზადებულ ნაწილებისაგან ბომბებს აკეთებდნ ერთს აგარაკზე, რომელიც იყოფება თფილისის მახრაში, მცხეთასა და ავქალას შორის. ამიტომ 28 ივნისს, დაბინდების შემდეგ ყახახთა კამანდა, ქანდარმების როტმისტრის უფროსობით, ჩუმათ შემოერტყა ამ შენობას, შევიდა შიგ და დაიჭირა მთელი რაობორატორია იმ ბომბების კონსტრუქციისა, რომელთაც გასულ დღეებში ისროდნ თფილისში. აგარაკზე ნაპოვნ მასალათა რიცხვში აღმოჩნდა 24 ჯერ კიდევ სრულად არ დასრულებული ბომბა, 4 დინამიტით ვატენილი, რამდენიმე ფუთი დინამიტი, კონა-კონად შეკრული (500 კონა) აგრეთვე ნიტროგლიცერინი, შუშა გრვინავი ვერცხლის წყლით და ბიფორდის ზორტები. ექვე დაიჭირეს სამი კაცი რომელთაც უარი თქვეს თავიანთ ვინაობის დასახელობაზე, მათ რიცხვში ლაბორანტი, რომელსაც უნდოდა აეფუქებინა იქაურობა, მაგრამ ვერ მოახერხა, უბნის ზედამხედველის თავგანწირვის წყალობით. როცა ჩხრეკდნ იქაურობას ბაღებიდან გაისმოდა რევოლუციონერებისა და თოფების სროლა, რაზედაც კახაკებმაც სროლითვე უპასუხეს და ბაღის დათვლიერებისას ჩირვებში იპოვნეს უცნობი კაცი მძიმეთ დაჭრილი. დაატუსაღეს სულ თორმეტი კაცი ამ საქმეში მონაწილე, რომელთაგან მთავარმა მოქმედმა, ბომბების კეთების ხელმძღვა-

ნელმა თავი ჩამოიხრბო 29 ივნისს ღამით ცხენში საკუთარი ქა-
რით. რადგანაც საერთოთ მდგომარეობა საშიში იყო, ზემოხსენ-
ბულ ტერორისტულ ხასიათის გამო, კავკასიის ნამესტნიკმა
გრაფ ვარონცოვ-ლბუკოვმა უქვეშევრდომი რესანო აღძრა შუა-
მდგომლობა, რომ შემოდებულ ყოფილიყო თფილისსა და მისს
მაზრაში სამხედრო დებულება, თორაც შეწყნარებულ იქნა
27 მაისს. (Пр. В.)

19 ივნისს თფილისში ხმა ვაგრცვლდა, ხვალღან

ერთო გაფიცვა დაიწყება, და მთელი ქალაქი დაფაცურდა.
მაღაზიებში და დუქნებში ვაჭრობა გაჩაღდა. ვისაც შეეძლო
თითო კვირის სანდვადეს ყიდულობდა, მიმშლით არ დავი-
ხოკოთო, ასე გვგონებოდა, მთელი ქალაქი დიდი ხნისა
მგზავროთ ემზადება და საგზალს ყიდულობსო. 20 ივნისს
გაიფიცენ ყველა სტამბის ასოთ ამწყობნი, რკინის გზის დე-
პოს და ყველა კერძო ფაბრიკა-ზავოდების მუშები მსალამოს
ნ საათზე ელექტრონის ტრამვაი გაიფიცა. გაიფიცენ აგრეთვე
კავკასიის ნამესტნიკის სტამბის მუშებიც. 21 ივნისს მაღაზიებში
და დუქნები დაიკეტა, მეეტლებს რიცხვი განახევრდა. ქუ-
ჩებზე და მთელი ქალაქი თეთქმის დაყრუვდა. ამ დღეს გა-
ფიცვას ქალაქის თვით მმართველობაში მოსამსახურეებიც შე-
უერთდენ და დაღამდა თუ არა, ქუჩებზე სიბნელი გამქდა;
არსად ფარანი არ ანთებულა. გაფიცვამ 28 ივნისამდე გას-
ტანა ისე, რომ არსად არ დარღვეულა. ამავე დღეს ქალაქში
და თფილისის მაზრაში სამხედრო წესები გამოცხადდა. ჯერ
კიდევ გაუიცვის მესამე დღეს გააძლიერეს ქალაქის პოლიცია
და თითქმის ყველა ქუჩაზე ჩრეკდენ გამვლელებს. ახლა ქა-
ლაქის ყველა ნაწილებში პატრულები დადიან. კაზაკები და
ჯარის კაცები ქუჩებზე თითო თითოთ, სიგრძეზე გამწკრივე-
ბული დადიან, რადგან პოლიციელებს და კაზაკებს რამოდენი-
მეჯერ ასაფეთქი ყუმბარა ესროლეს.

— გაფიცვის გამო მდლის განმავლობაში არც ერთი
გაზეთი არ გამოსულა, ამავე მიზეზით კვირას, 26 ივნისს
„მაგზაურის“ ნომერი აღარ გამოვიდა.

— გაფიცვა თფილისიდან სხვა ქალაქებშიც გადავიდა.
სხვათა შორის თელავშიც ძალიან მაგარი გაფიცვა ყოფი-
ლიყო. სამი დღის განმავლობაში ქალაქში შავი პურის გარდა
არაფერი იშოვებოდა თურმე.

— თელავიდან გვატყობინებენ: „დღეს, 26 თიბათვეს,
ეკლესიის ვალაფანში, მრავალი ხალხის თანდასწრებით გაღა-
ხდით იქნა პანაშვიდი ძვირფასი აღაპიანის—საშა წულუკი-
ძის გადაცვალების გამო. შემდეგ რამოდენიმე სიტყვა წარმო-
თქვეს.“

— ბათუმიდან დეპუტით გადმოგვცემენ: ნ დღის საერთო
გაფიცვა დამთავრდა. გაფიცვის მოთავეთა განკარგულებით
ყველა მაღაზიები გაიღო, გამოვიდენ მეეტლები, მცხოვრებ-
ლები აღელვებულა.

— ვოლკოვნიკში, მსხვილ მემამულეს გავროვსკის მუდ-
მივი მუშები გაიფიცენ. წესიერება ჯერ არ დაურღვევიათ.

— ბანსკოში ნურკინის მადანზე მუშები გაიფიცენ.

— კრუკაში სოფლის მუშები გაიფიცენ. წესიერება ჯერ
არ დარღვეულა.

ინტიმული ბელოუსტოკში ყველა ქარხნების მუშები გაიფიცენ.
— ტომსკში რკინის გზაზე მომუშავე 600 კაცმა კრება
მოახდინა. არეულობის თავიდან ასაცილებლად ქარხნებში მი-
ღებული პირობები სტამბის პლანეტის თეთქმის აღარსად
არის.

— ვაგაკში 18 ივნისს, კაზაკებს იარაღის წასართმევად ჩეჩ-
ნები დაეცენ. ჩეჩნებმა თრი კაზაკი მოკლეს და ერთი მძი-
მეთ დასჭრეს. კაზაკებმა მხოლოდ ერთი ჩეჩენი დასჭრეს. ჩე-
ჩნების მილიციონრები კაზაკებს არ მიხმარებოთ.

— ლოდიდან მოსულმა აგიტატორებმა აგიტაცია
განახლეს „ბუნდის“ ორგანიზაციის წარმომადგენლების დახმარ-
ებით, შუალდისას დემონსტრაცია გაიმართა. ხალხი წითე-
ლის ბაიარლით დადიოდა ქუჩებში და რევოლუციონერებს ისროდა.
ექვს საათზე ხალხი დაიშალა და საღამოს რვა საათზე დე-
მონსტრაცია ასევე განახლდა.

— რომსტორგუევეების ჩაის საწყობში მოვიდა ერთი ახალი
გაზღა კაცი და რევოლუციონერ კომიტეტის სასარგებლოთ
ნათს ხუთასი თუმიანი მოითხოვა. როდესაც ახალგაზდა კაცი
პოლიციამ დააპატიმრა, მან თავი მოიწამლა. ახალგაზდა კაცი
ციხის საავადმყოფოში დააწვინეს.

— მარიაპოლი მაზრაში გლეხებმა ერთი საერობო და-
რაჯი მოკლეს და ერთი დასჭრეს.

— 27 ივნისს სიმფეროპოლის საპრობილიდან სამი
პატიმარი გაიქცა. წესიერების აღსადგენად ჯარია დაბარებული.

— ორგევის მაზრაში არეულობა დაიწყო.
— როგორც „კავკასის“ ოფიციალურ ნაწილშია გამო-
ცხადებული, ბათუმის სამხედრო გუბერნატორათ დროებით
დაინიშნა გენერალი ფონ-პარკაუ.

— როგორც „რუსეთის სააგენტოს“ ცნობებიდან სჩანს,
ტფილისისა და ქუთაისის გუბერნიებში საერობო დაწესებუ-
ლებანი შემოდებული იქნება შემოდგომაზე.

— დაინიშნენ: კავკასიის ნამესტნიკის თანამშრომლის, პოლი-
ციის უფროსის, კანცელარიის გამგეთ-პოლიციის დეპარტა-
მენტის საქმის-მწარმოებლის თანამშრომელი გუროვიჩი ამავე კან-
ცელარიის საინსპექტორ ნაწილის გამგეთ-ლიური; ამავე
კანცელარიაში საქმის მწარმოებლათ გადმოიყვანეს: მოსკოვში
სახელმწიფო მშენებლობის დეპარტამენტის და წეს-რიგის დამცველ განყო-
ფილების მოსამსახურე ვინოგრადოვი და პოლიციის დეპარტა-
მენტის მოხელე ტრუტკოვი.

— ქუთაისში 25 ივნისს დიდიდან დაიწყო გაფიცვა. და-
კეტულია ყველა სავაჭრო დაწესებულება, ხორცისა და მწვან-
ეულობის დუქნები და საკანდიტროები. მეურვეებს შეიარა-
ლებული დარაჯები მიუყენეს და ისე აყიდვინებენ პურს. მეე-
ტლები და მედროგები არ მუშაობენ. სტამბები ქარხნები
და რკინის გზის სავაჭრო სადგური ვერ მუშაობენ, სამგზავრო
მატარებლებიც ვერ გადიოდენ. ქუჩებში ყაზახები და პოლიციე-
ლები დადიოდენ. წესრიგი არ დარღვეულა.

— კავკასიის ნამესტნიკის ბრძანებით, ტფილისის გუბერ-
ნიაში იმ ხარაღის გამოხარკვევათ, რომელიც მოჰყავს გლეხთა
მომძრობანს, უნდა შესდგეს სამაზრო კომისიები: კომისიების
თავმჯდომარეთ იქნებიან მაზრის თავდაზნაურთა მარშლები,
წევრებათ მაზრის უფროსები, ამომრიგებელი შუამავლები,
გადასახდთა ინსპექტორები, საპატიო მონრიგებელი მოსამარ-
თლები და სოფლის საზოგადოების წარმომადგენელნი; თი-
თოდან ორი მაინც.

— როგორც „ტიფ. ლ.“ ი გადმოგვცემს, 28 ივნისს

რკინის გზით თფილისში მოსულა ორი ძალიან მძიმე ყუთი. ჟანდარმის აფიცერს ეჭვი შეჰპარვია ამ ყუთებზე და როდესაც მფორე დღეს ყუთების მიმღები, ვის სახელზედაც გამოგზავნილი იყო ყუთები, ავლაბრელი გარეგინ ტარახჩაევი მისულა, გაუხსნიათ და შიგ 4000 პატრონა აღმოჩენილა.

— 27, 28 და 29 ივნისს თელავის ბაზარმა, ყველა ხელობის ხელოსანმა თანაგრძნობა და სოლიდარობა გამოუცხადეს თფილისს მით, რომ ბაზარმა აღარ ივაჭრა, ხელოსანთ აღარ იმუშავეს, სამი დღეა დაკეტილია ყველაფერი, გარდა მეპურის დუქნებისა. 28 და 29-ს სოფლებიდანაც აღარაფერი შემოუტანიათ, რადგანაც აუკრძალეს სანოვავის შემოტანა. მცხოვრებნი თვით მიდიან სოფლებში და იქ ყიდულობენ ბოსტნეულობას, კვერცხს და ქათამს. სოფლადპური აკლიათ, თელავში ნაყიდ პურით მიდიან იოლათ. ხალხი იკრიბება და სიამოვნებით ისმენს ნაამბობს. ყველას თუ არა, უმრავლესობას მეტი სიცოცხლე ატყვია. (ცნ. ფურც.)

— როგორც გორის მაზრის სოფ. ახალ-ქალაქიდან ვახ. ცნობ. ფურცელს ატყობინებენ, ამას წინათ ადგილობრივ გლეხებს შეტაკება მოსვლიათ თავ. არჩილ თარხნიშვილის მუშებთან. გლეხებს მოუთხოვნიათ მუშებისათვის, ხელი აეღოთ მუშაობაზე. შეტაკების დროს მომკვდარა ერთი კაცი. თვით თავ. თარხნიშვილი სოფელში არ არის აურომე.

— მარგანეცის ვაგონების დამტვირთველ-გადმომტვირთველ მუშებს 24 ივნისს უარი უთქვამთ მუშაობაზე და წარუდგენიათ მოთხოვნებიანი. მუშები თხოულობენ ფასის მომატებას და სამუშაო დღის მოკლებას. ეს პირობები ამიერ-კავკასიის რკინის გზამ ხელსაყრელათ ვერ იცნო და ბაქოდან გამოიწერა თათარი მუშები. ამ დღეებში მუშებს მოვლიან და ძველებს დაითხოვენ. მანამ-კი ტენგინის პოლიკის სალდათები ტვირთავენ ვაგონებს.

— მოსკოვის გრადონაჩალნიკის მკვლელი ციმბირელია, პეტერბურგში მასწავლებლათ ნამყოფი. მან განაცხადა, სოციალისტ-რევოლიუციონერთა მებრძოლ ორგანიზაციას ვეკუთვნი, რომელმაც სიკვდილი გადაუწყვიტა შუვალოვსა.

— ჩვენ მივიღეთ კარგ მარქსის ცნობილი ბრაშოურა: **მამაროსის თავისუფლება**, ქართულ ენაზე ნათარგმნი და დასტამბული, გამოცემა ბ. კალაძის და გ. თავართქილაძის წიგნის მადახიისა ბათუმში. ბრაშოურა ადვილათ გასაგები ენით არის გადათარგმნილი. ღირს 10 კაპ.

ოფიციალური ცნობა თფილისში მომხდარ ამბებისა 20 ივნისიდან 28-მდე. 20 ივნისიდან თფილისში დაიწყო საერთო გაფიცვა, რომელმაც 28-მდე გასტანა.

23, 24 და 25 ივნისს თფილისის სხვა და სხვა ნაწილში ბოროტ-მომქმედთაგან გადაადებულ იქნა 5 ყუმბარა; ზოგი მათგანი გასკდა და რამდენიმე კაცი მოკლულ ან დაჭრილ იქნა.

23 ივნისს, საღამოს მეცხრე საათზე, უცნობ ბოროტმომქმედმა სარტილერიო მოედანზე გადაადგო პეტარდა, რომელიც აფეთქდა და მსუბუქათ დააშავა ორი ბავშვი. ხმაურობაზე თავიანთ ბინიდან გამოვარდნ პოლტავის პოლიკის ყაზახ-რუსები, რომელთაც ვილაცამ მაშინვე ესროლა ყუმბარა; მაგრამ ყუმბარა ტალახში ჩავარდა და არ გასკდა. მეორე დღეს, საღამოს ექვსნახევარ საათზე, ყუმბარა გადაადგეს „სალ-დატკი ბაზარ“-ზე, გრაფის ქუჩის კუთხეზე, ცარიელ სახლის მეორე სართულიდან. ყუმბარა გასკდა და მოხვდა იქვე დარაჯათ მდგომ ყაზახებს; ერთი მათგანი ლუკმა-ლუკმა დაგლიჯა, მეორე (ნიკ. ბელი) მძიმეთ იქნა დაჭრილი თავსა, ზურგსა და ფეხებში; ეს ყაზახი იმავე დამეს გარდაიცვალა მიხეილის საავთმყოფოში. გარდა ამისა ყუმბარის ნამტვრევებისგან დაჭრილ იქნენ მძიმეთ—მუშა ბაბა თემრანოვი და მსუბუქათ—მეზობელი ვასილ სალამატინი და პრაკოფი მიხევევი; უკანასკნელი მეორე დღესვე გამოვიდა საავთმყოფოდან, ხოლო პირველი ისევ ავით არიან. იქვე მოკლულ იქნა ყუმბარისაგან ერთი ყაზახის ცხენი. გადარჩენილმა ყაზახებმა მაშინვე სროლა დაუწყეს ბოროტმომქმედთ, რომელ-

ნიც იმ სახლის სახურავზე ავარდნ, რათა მახლობელ ეზოში გადახტარიყვენ და ისე დამალულიყვენ; ბოროტმომქმედნი კარლუციან დაცულ-სალა.

იმავე საღამოს, რვა საათზე, ყუმბარა ისროლეს თათრების მოედანზე, ვორნცოვის ქუჩის კუთხეზე, სადაც იდგენ: მე-6 ნაწილის ბოქაული გლეზოვი, მისი თანაშემწე მორგავესკი, უბნის ზედამხედველი ჩიკვაიძე და პოლიციელი. ყუმბარისაგან დაჭრილ იქნა არა საშიშრად ბოქაული გლეზოვი (უკვე რჩება კიდევ); მისი თანაშემწე მხოლოდ დაშავდა; უბნის ზედამხედველი ჩიკვაიძე მძიმეთ არის დაჭრილი ფეხში (პეტერბ. სააგენტოს ცნობა, ვითომ ჩიკვაიძე გარდაიცვალა კიდევ, ტყუილია); პოლიციელი უვნებლათ გადაჩნა. აქვე უცხო პირებიც დაზარალდნ. ვაჭარს ნავთიკოვს, რომელიც კრწანისის ბაღებიდან მოდიოდა ომნიბუსით, ყუმბარის ნამტვრევმა თქმო დაუძტვრია. იმავე საღამოს, საავთმყოფოში, ამ საბრალოს ძელის 25 ნატეხი ამოუდგეს კრილობიდან; მისი მორჩენა საეჭვოა. ომნიბუსის დანარჩენი პასაჟირები უვნებლათ გადაჩნენ. მსუბუქათ დაჭრილ იქნა იქვე გზით მიმავალი ხარაზი მის. ტარასიანცი, ხოლო მეორე—სერგო კიკნაძე—მძიმეთ დაიჭრა მუხლის თავში. იქვე ახლოს იპოვეს ქარვასლაში დამალული ყმაწვილი პეტროს შახბატოვი, რომელიც ყუმბარისაგან დაჭრილიყო მძიმეთ; ყმაწვილი იმავე დამეს გარდაიცვალა საავთმყოფოში.

იმავე საღამოს მესამე ყუმბარა გაისროლეს ავლაბარში, მაგრამ არ გამსკდარა.

შაბათს, 25 ივნისს, საღამოს 6 1/2 საათზე, ავლაბარშივე, კახეთის მოედანზე, უცნობმა ბოროტმომქმედმა ორჯელ ესროლა რევოლვერი მე-7 ნაწილის უბნის ზედამხედველს ილიჩს; ზედამხედველი მძიმეთ არის დაჭრილი ზურგში. ყაზახი დაწვია ბოროტ მომქმედს და ხმლით თავი მოსკრა. როცა ეს დაინახეს ავლაბარის მცხოვრებლებმა ყაზახებს რევოლვერი დაუშინეს სახლის სახურავებიდან; ყაზახებმა თავის მხრით თოფები დაუშინეს, გაისროლეს 23-ჯერ ამ სროლის დროს, სხვათა შორის, მოკლულ იქნა ლაზარევის ქუჩაზე, სახლის ბალკონზე გამოსული ახალგაზდა ქალი ო. დ. იშხანოვისა, რომელმაც ენაზან დასარულა საეჭირო კურსები და სახელმწიფო ეგზამენისათვის ემზადებოდა. რამდენიმე კაციც დაჭრილ იქნა მსუბუქათ, ხოლო ქ.-ბ. ჯავარძისა და ბ. გოგინაშვილი მძიმეთ დაიჭრნ და მიხეილის საავთმყოფოში გაიგზავნენ; პირველს ტყვია მუცელში მოხვდა, მეორეს თქმოში. იმავე საღამოს ყუმბარა გაისროლეს ოლგას ქუჩაზე, „მოსკოვესკი ნომრების“ ახლო; დაჭრილ იქნენ: სიმონ ალახვერბეგოვი—მარჯვენა ფეხში, ასლან მახმუდ-ოლოი—თავში (26 ივნისს გარდაიცვალა), მეზობე ვასილ ანტონოვი (იმავე დღეს გარდაიცვალა), პავლე ლებედინი—მარცხენა ხელში, ავგუსტინა ოქონოვი—მარცხენა ფეხში, ოქონოვი—მარჯვენა მხარში, პატარა ქალი ოქონოვისა—ზურგში, ნიკ. პოპოვი—ზურგში, და დავით გილაშვილი—მუცელსა და მხარში. გარდა ამისა ბევრი დაშავდა, მაგრამ საავთმყოფოში არ გაუზრავნიათ და თავიანთ სახლებში წავიდნ.

26 ივნისს, პოლიციამ აღმოაჩინა ყუმბარების საკეთებელი და საწყობი ადგილი ქალაქის მე-10 ნაწილში. გარდა ამისა ამავე დღეს დაპატიმრებულ იქნა ქალიშვილი, რომელსაც სამი ყუმბარა უბოვს.

18 ივნისს, სოფელ კების ჯვარში გარდაიცვალა **სოფიო ირაკლის ასული ციციშვილი**. განსვენებული ჩვენ ცხოვრებაში ცნობილი იყო, როგორც პატიოსანი და დაუღალავი საზოგადო მოღვაწე. ის იყო მუდმივი თანამშრომელი ჟურნალ „ჯეჯილისა“, თანამშრომლობდა გაზეთ „კვალში“, ხოლო უკანასკნელ დროს გაზეთ „ივერიაში“. გულ წრფელათ და ენერგიულათ ემსახურებოდა აგრეთვე ქართულ სახალხო თეატრს, სადაც არა ერთხელ და ორჯერ დაუტკბია თავის ნიჭიერ და მოხდენილი თამაშით თბილისის მუშები. საუკუნოთ იყო სხენება შენი პატიოსანო და უნგარო მუშაკო.

დაბა—სოფლის ამბებში. ეკატერინოსლავი (23 ივნისი). ეს მკვთე დღეა, რაც აქაურს მცხოვრებლებს დაუჯათ მოუსვენარა ცხოვრება: გაიფიცნ მე-

მუკეები და მთელი ქალაქის მცხოვრებლები უპურით დაჩხენ, არსად მური ადარ იშოვება. ამავ დროს, გაიგეს თუ არა აღესაში მომხ-
დარი ამბები, ვაჟშინ კემის, მატრომკინის, მატროსების მქაქე-
დებს ხალხი ძლიერ აღელდა. ყველამ საქმეს თავი დაანება, მად-
ობები დაკეტეს, ყველა მოხელეები ერთბაშით გაიფიცნენ და პრას-
პექტორად გამოიფინენ. ყველა ქარხნების მუშები რიცხვით რამდე-
ნიმე ათი ათასამდე გაიფიცნენ და 21 ივნისს სოფელ ამურდის
გამოქმადონ პრასპექტისკენ. მაგრამ მათ დახვდნენ სიღბედ ეახს-
რუსები და გაფანტეს. 21 ივნისს ტრამვას ვაგონების მოძრაობა
შეწყდა, მაგრამ 22 ივნისს ისევ დაიწყო მოძრაობა, თითო ვაგონს
4—5 თოფით სალდათი დაეყვება; ხალხმა განიზრახა ტრამვას და-
ხვს და ვადაკანის დახვრევა; მაგრამ ამათ და სხვა დაწყებულე-
ბებს ყარუელი დაუყენეს. ზოგან თითო რატა სალდათი და ზოგან
ყახსებო; გუშინ და 21 სპირად და ბუგრკან სახლებიდან
გამოისროდენ რევოლვერებს სალდათებსა და ყახსებებს შუა,
მაგრამ მხოლოდ ერთს პრასპექტის ცხენი მოუკლეს და მსუბუ-
ქათ დასტრეს ერთი ყახსი. 21 ივნისს, როდესაც ერთ ზოლიციის
ხაწილთან იყვნენ შეკრებულნი რამდენიმე ყახსი და ხალხს ცემ-
დენ, ვიღამაც ხალხიდან ყახსებს უემბარა ესროლა, რომელიც არ
გასქდა, მხოლოდ ვერ დაიჭირეს. გუშინ ფედლისის ზოლიციის
ერთმა სალდათმა, რომელიც ხატრულათ იყო დანიშნული და არ
უნდა გაეშვა ხალხი დახა პრასპექტისკენ, თოფით მოკლა ერთი იქ
მიმავალთაგანი; როგორც მკვდარი აკრეთვე ის მკვლედი სალდათიც
შეიფანეს ზოლიციისში. ერთმა არეულთაა. 15 ამ თვეს უმაღლესის
სამხედრო მთავრობის განკარგულებით აქედან მიწვეული იქნა ად-
საში სამთავრობო ზოლიცი იქ მომხდარ არეულობის დასამშვი-
დებლათ; იმას კი არ ელოდენ თუ აქაც ისეთივე არეულობა დაიწ-
ყებოდა და ესაა როგორც გაიგეთ, ეს ზოლიცი ისევ დაბრუნდა
ადრისიდან ეკატერინესლავში. ნათქვამია, სახლში რომ მკვდარი გეზ-
დეს სატირლათ, სხვაგან რათ მიდისარც; აკრეთვე დაიბარეს და მო-
ვიდა ეკატერინესლავში ორი ბატალიონი კერჩენიკოდის ზოლიციის
ქალაქ ზავლოვრადიდან და რამდენიმე ყახსები ბახმუტიდან და სხვა
ადგილებიდან.

ქაროველი.

გორი. თბილისის გორმაც მისცა მისარი და გაიფიცა. გაფიც-
ვას ერთი კვირით აზიკრებდენ, მაგრამ ორი დღის შუტი ვერ გავ-
რძელდა. თუმცა მზრის უმთრესმა გაფიცვის პირველვე დღეს ძა-
ლით გადადინა საზოგადოების დუქნები და საქონელი დააკლავინა ყა-
ხებს, მაგრამ ოცში ერთი მცხოვრები თუ ეიდულობდა რამეს: ზოგს
ემიოდდა, ზოგიც განკებ არაფერს ეიდულობდა და სხვადაც უშ-
ლიდა. თვითონ მედუქნეები დიდ უარზე იდგენ და ასე უმასხებს
მზრის უთრესს, რომელიც მათ ძალას ატანდა, (ცინდა თუ არა,
დუქნები გაადეთ) — არ შეგვიძლიან ვაჭრობა, მოგველამინო“.
მაგრამ მზრის უმთრესმა თოფისანი ყახსები დაუყენა თავსა და
ძალით ავაჭრებინა. მეორე დღეს კი ბუგრისაგან-ბუგრი ქებეს დუქ-
ნის ხატრანები, რომელიც სალდაც მიმალულიყვენ, და რა ვერ
იზოვნეს, მზრის უმთრესმა, ამ კერძო საკუთრების დამცველმა,
ძალით შეანტრევიდა დუქნები და სალდათ-ყახსებს ავაჭრებია...
ამბობენ, როცა გამწარებული დუქნის ხატრანები დაბრუნ-
დენ თავის საჩხრს დასაცველათ, სულ ხანჯვარ-ხანჯვარი ფასი
მიიღეს გაიდულ საქონელში. მთელი ორი დღე სულ შეიარაღებული
ყახსები და სალდათები დადიოდენ ქუჩებში. ამათი შიშით მცხო-
ვრებლები კარეთ ვერ გამოდიოდენ. თუ ხანჯვდით ქუჩაში, ისევ
გაფიცულ ხელახსებს, ნოქრებს და სახლის მისამასხურებს.

ქ. თელავი. ეს რამდენიმე ხანია დაუინებით ისმის ხმები
დუქნების დაცემაზე. საფუძვლიანია გავრცელებული ხმები, თუ ად-
გილობრივი ჭორი, დანამდვილებით არავინ იცის. ასეა, თუ ისე,

ყველა შიშის ზარმა აიტანა და შეუდგენ თავის დასაცველათ სა-
შუალების გამომსახვას. საშუალება იგი, რასაკვირველია, თანდათ
ამ საკითხის შესახებ 4 ამ თვეს იყო მოლაშქრება ქარხნის
და მზრის უთრესს შორის. ხალხმა თხვავ არად დაგვირიტე-
ო. რის პასუხით მიიღეს, რომ ქალაქს არადი არა აქვს. მაშინ
მოსონხვეს მზრის უთრესს შემდეგ: ნება მოგვეტეს იარაღის გა-
მოქმედება. მეორე — რადგანაც ჩვენ თვითონ ნება არა გვაქვს ამი-
სა, — გვიშუამდგომლეთ, რათა დაბრკოლება არ შეგვხდეს. მისამედ
ის, რომ დაგვრთა ნება — ვარჯიშობისათვის. იმის შემდეგ
უთრესმა ყველა ამ თხვანახე თანხმობა გამოუცხადა. მიუკე-
ბიან მხოლოდინ დაწყებულ საქმეს, თუ სათავეშიყო მოსწვევტენ,
არ ვიცით.

მნელი საქმე მოგვივიდა აჭურებს: აკრეს ერთ კვირახე შუტი
იქნება, გახეთი ადარ გვინახავს თვალთ, ადარ ვინით რა ხდება
ან შინ, ან გარეთ. ამ მდგომარეობაში ჩავაგვდნ საქონელმა ავ-
დრებმა, რამაც ისე განახადურა გზებო; რომ უტლებიის სიარული
ერგლად შეუძლებელი გახდა.

მოაზგებობან, რასაკვირველია, ჩვენში ისეთნიც, რომელიც არ
გრძნობენ ამგვარ დასაკლისს, ე. ი. უგახეთობას. ისინი მუდამ
მზარულეობაში, ცეკვა-თამაშში ატარებენ სიცოცხლეს.

მაგრამ ამას წინათ უსინიც უცბო, მოულოდნელათ შეაყენეს
და, თუ დიდი ხნობით მანინ არა, ერთ წუთს მანინ შეაფიქრანეს.
ქალაქის საკრებულთ დაბაზში იმართება ხოლმე უფველ კვირა
საცეკვაო საღამო: ამ ერთი კვირის წინათაც, განსმა ჩვეულებისა-
მებრ სამხედრო მუზიკის გრადი, მაგრამ წარმოიდგინეთ მათი
გაოცება და მისისახება, როდესაც ვიდაც არა შეითხუებთა“ გა-
ცნეს საკრებულთ დაბაზის მამასახლისებს შემდეგი შინაარსის ქა-
ლალი: ყველასათვის ცხადია, რა საშინელი სისხლის ღვრა ხდება
აკერ რამდენი ხანია, მინ და გარეთ. განსმის უფველი მხრავ კვნი-
სა, ტირილი, მოთქმა; და ნუ თუ ჩვენ იმდენათ გულ-ქვა, უგრძნო-
ბელი ეგონსტები ვართ, რომ უფველივე ეს არაფრათ მიგვანია,
ოდონდ, ჩვენ არ მოგვკადდეს უბრალო სიამოვნებაც კი.

არ შეგვეშინის, ზნერბოვი მოვალეობა ნებას არ გვაძლავს,
აქ ვიციბოდეთ, ვმზიარულებდეთ, იქ-კი სისხლის ნაჯდული ჩქეფ-
დეს, ისმოდეს კვნიას, წყევლა-კრულავ, გამეფებული იყოს ტანჯვა
წამება!

გთხოვთ დათხოვთ ეხლავე მუზიკა და დღეიდან მისხით
დრკებით სამზიარულთ საღამოები. ამას გვეუბნება ადამიანური
გრძნობა და სიხიდასი.

წარდგენილ ქალადზე ბუგრს ქონდა მოწერილი ხელი. მუზიკა
დათხოვილ იქნა მამინვე და საცეკვაოთ მოსულნიც სახლებიდან
გაეშურენ.

მეოცე საუკუნე.

სოფ. ანაგა (სიღნ. მზრის). ხალხის მოძრაობამ ანაგაშიაც
იჩინა თავი, აქ ხალხ ერთობაზე ბუგრს დახარაკობენ. ხალხმა იგრ-
ძნ თავის ეკონომიური მდგომარეობა. გაფიცვებით, გულ მოდგი-
ნეთ ადვენებს თვალ უურს უურნად-გახეთებს, სალდაც აწერილია რუ-
სეთში მომხდარი ამბები. რუსეთის მოძრაობას აქ გულის ფანტქა-
ლით ისმენენ, სახეზედ სიამოვნების დიმი უქრით. ხალხიც, რომ
ვამბობთ, აქ ჩვენ ერთი კლასი გვეყავს მხედველობაში, კერეთ წოდ-
ებული განხრულეობისატების გზაზე შემდგარი სოფლის დღეური მუ-
შები, მოჯამაკრეები და წვრილი შემამულები. ამათ ყველახე უწინ
იგრძნეს თანამედროვე კანიალასიტურ წარმოების მიერ გამოწვეული
სოციალური უკუღმართობა, ეკონომიური უთანასწორობა, ვინაიდან
კანიალასიმის მიმე უღელი პირველათ ამათ დაწვით აუტანელ
ტვირთათ. ასეთების რიცხვი ანაგაში საკმარისათ მრავალია; ესენი
არან დიდ შემამულებების ვენახების გამკეთებლები, თამბაქოს ზღან-
ტაქებში მამუშავენი, სახნავ-სათესის მომხმავ-მომკველნი, ხელზე

მოსამსახურები; ამათი მეტო შრომის ნაყოფით სოფლის შექმნული გლეხები და ბურჟუები იტენენ ქაისებს, ამათი შრომის ნაყოფით იტენენ ქაისებს; ესენი წყლიწაღში თორმეტი თვე სხვის მამულში დგნიან ოფელს. მხოლოდ შრომის ეკვივალენტად კი ერთი ლუგმა ზურის ფასი რჩებათ ხელში. ეს არის ამათი შრომის ჯილდო. ამათი მდგომარეობა დღით დღე მწვავედება, დღით დღე ცხოვრება უვარ-გისდება, ამათ დაბნელებულ მდგომარეობას ახრკეტებს სახელმწიფო ზირდაზირი და არა ზირდაზირი გუდასხადი, რომელიც ღარიბს მეტ ტვირთათ აწვება.

აბობქრებული ხალხი, ახლა მოწყურბულივით ეწაფება ახალ მოძრაობის ამბებს. ეს მას ამხნეებს, მან კარგათ იცის, რომ სწორეთ ყველას ერთათ შეერთებულ ძალით შეუძლიან დღე-განდელ ცხოვრების შეცვლა თავიანთ სასარგებლოთ. კაცს გუ-ლი გაუნთლდება, როცა დანახავს ამათში ჩამდგარ გაზეთის მკითხველს, რომლის წაკითხულს დრმათ გულში ინერგავენ. ამ სა-ხით, ამათი თვით ცნობიერება დღე-მუდამ იზდება, კლასობრივი შემეცნება ვითარდება. რასაკვირველია, ამათი ასეთი მოძრაობა ერთი ჯგუფისთვის სასიამოვნო როდია; ესენი ცდილობენ უბრალო ფიზიკურ ძალით ჩააქრონ მოღებული მოძრაობა. ამ ერთი თვის წინეთ ანაგაში ხუთ-ხუთი კვირით დაატყინეს ანა-გის ორა ახალ გაზდა ემწვილი. ეს სიბნელის მოყვარულნი ერთ ნაირ სულის სიმშვიდეს გრძობენ, ყოყმანთ დაიარებიან სოფელში და მუქარით ეუბნებიან ახალგაზდობას: თქვენც მალე გაიარათ სა-ზურბილეში თავსა... რას იზამს კაცი, ჯერ კიდევ ძლიერნი არიან ესენი და მათი მთარველნი, მაგრამ ვგონებ ამას ჩქარა მო-დოს ბოლო.

ზეინკალი ნიკ. ახმეტელაშვილი.

რუსეთის ქრონიკა

4 ივნისს ქალაქ კოვრის გომნახიაში ატრესტატებს ურიგებ-დენ კურს დასრულებულ მოწაფეებს. როცა ყველას დაურვიეს ატრეს-ტატები, ერთი მოწაფეთაგანი მიუბრუნდა იქვე მყოფ ზედაგოგებს და შემდეგი სიტყვა წარმოთქვა:

„8 წლის წინეთ, როცა ჰირველათ შემოვდგით თუნი ამ სა-სწავლებელში—ჩვენ ვიყავით მხიარული, ცხოვრების მოტრფიადე ჰატრები; მაშინ ჩვენი გული წმიდა მისწრაფებებით იყო აღსავსე, ის ღია იყო უფველივე კარგი და ჰატროსანისთვის. ჩვენ სინათლმ გვწყურდდა, სიყვარულს და მოყვრებას დაეძებდა ჩვენი ბუნება. მა-რას ზურის წილ ჩვენ ქვა მოგვაჩინეს ხელში; და აი, ახლა, როდეს-საც 8 წელმა განვლო, ჩვენ გამოვდივართ იმავე სასწავლებლის კედლებიდან და ვგრძნობთ, რომ აღარა გვაქვს არავითარი რწმენა არც თავის თავისა და არც, საზოგადოთ, ადამიანებისადმი; ჩვენ დაგვტანჯა და გვაწამა მუდმივმა ბრძოლამ თქვენთან, ჩვენ აქ არ შე-გვიძენია არავითარი ცხოვრებაში გამოსაყენებელი ცოდნა, მხოლოდ დაფრწმუნდით, რომ უსარგებლოთ დაგვიკარგავს ჩვენი ცხოვრების ამდენი საუკეთესო წლები.

ამ გომნახიის მოგონებებს ჩვენ არცერთი ნათელი შემთხვევა არ გაგვიანათებს, არც ერთი ბრწინვადე სხივი არ ანათებს ამ ბე-ლეთის სამეფოს, სადაც ადამიანის ზირდებება მუდამ იგინება და იღახება. ჩვენ მივდივართ აქედან და ერთი გრძნობით ვართ გამ-სწავლული ვეველ; ეს გრძნობა არის—ზიზღი და სიძულვილი ცხოვრების იმ ზირდებისადმი, რომელიც ასეთი სახის სასწავლე-ბული შეუქმნათ... ამ გრძნობით ვუთხრებით ჩვენ გომნახიას, ამ გრძნობითვე გამოეთხოვა მას ყველა, ვინც ამ ნაირ გომნახიაში გაატარებს თავის ცხოვრების საუკეთესო დროს“.

სანამ შუამდი მივიდოდა ორატორი, მკვდარი სიჩუმე სუფევ-და. შემდეგ დირექტორმა შეაწყურბინა სიტყვა, დაბოლოს კი სა-ერთო ხმაურება და ჩიჩქალი ატუდა „ზედაგოგებში“.

—17 ივნისს ქალაქ კოვრისგან მოვიდა კურსში საქონლის მატრები, რომელსაც უკან ორი, სალდათებით სახსე, და ერთი ჰირველი კლასის ვაგონი ება. I კლასის ვაგონით ათივენი მო-დიოდა ცოლით და ორი შვილითურთ. მატრებივე მუადღესე მოვიდა კურსში და სადამის უნდა გამოვარებულიყო კიევისაკენ, სადაც მიყავდათ ზემოსწინებული ჯარის კაცები. სალდათები ისინდენ ჩვეულებრივ საჯარისკაცო ვაგონებში, რომელისაც საზოგადოთ აწე-რია: „8 ცხენი ან 40 სალდათი“. ვაგონებში ტყვა არ იყო, ისე გამოვსებული იყო სალდათებით, სინესე კი 30 გრადუსი იდგა. ერთი სალდათთაგანი ვაგონიდან გადმოხტა და ჰანახება სინესით შეწყუ-ბულმა იქვე ჰელატორმახე სეირნობა დაიწყო. „რატომ ვაგონში არ ჩაჯდები“—მწყრალათ შეეკითხა აფიცერი; სალდათმა უპასუხა, —ვაგონში სინესე და იქ სულის მოთქმაც შეუძლებელია, და ყველა ამხანაგების მიგეორ თხოვა, უბრძანეთ ერთი ვაგონი კიდევ მოუმი-ტონ მატრებელს, თორემ ასე მგზავრობა შეუძლებელია. აფი-ცერმა უვირილი და გინება დაუწყო სალდათს. როცა უკანასკნელმა ხმა ამოიღო ჰასუხის გასაცემათ, უბრძანა ვაგონათ „თავსედი“ სალდათი. აფიცრის ბრძანება შეასრულეს; ვაგონი სალდათმა ვეღარ მოითმინა და შეაგინა აფიცრის. აფიცერმა იშიშვლა ხმალი და ერთი მტყნევით თავი მოაგადა სალდათს. ისეთი საზარელი სუ-რათი იყო, რომ იქ მდგომი ხალხი, რომლის უმეტესობას მუშები შეადგენდა, ერთბაშთ გაშეშდა და ხმა ვეღარ ამოიღო, ზოგმა ვე-ღარ გაუძლო საზარელ სურათს და გაიქცა. ეს ამბავი ხელათ მოედო ახლო მახლო სახელოსნოებს და სულ ცოტა ხანში მატრებელს აუარებელი ადღეგებული მუშა მოაწყდა. აფიცერმა დაინახა, რომ საქმე ცუდათ იყო და თავის ვაგონში დაიმალა. სალხი გარს შე-მოკრტვა ვაგონს. „მოკვალათ მკვლელები“ თითქმის ერთხმით წამო-იძახა ყველამ. გაბრახებულმა სალხმა დაუშინა ვაგონს, რაც კი ხელში მოხვდებოდა: ვინ შეშა, ვინ ქვები და სხვ. ვაგონის ფანჯა-რისთან გამოჩნდა აფიცრის ცოლი და ბავშვები, ძალზე შე-შინებულნი. „ქალბატონო, ჩუ შეშინდებით, გამობრძანდით გა-რეთ“ მიაძახეს საბრალო ქალს და ბავშვებიანა ხელით გამო-იყვანეს ვაგონიდან. შემანქანე მატრებლის წყუფანა სტადა, მარა გზა უკვე გადაეღობა ხალხს. სალხი კი თან და თან მატრელობდა. აფიცერმა რეკლავრის სროლა დაიწყო სალხში და ორი კაცი და-ტყრა. „ცეცხლი, ცეცხლი წაუკიდეთ ვაგონს!“ დაიგრიოდა სალხმა. მუის მოხსნეს აფიცრის ვაგონი და სათადარიგო ლიანდაგზე გაანე-რეს. შემდეგ წაუკიდეს ცეცხლი და დასწყეს. როცა დამწყარი გვაში გამოათრიეს, გაათრებულმა სალხმა ქვა და შეშები დაუშინა გვამს. ამავე დროს აფიცრის მიერ მოკლულ სალდათთან უკვე მოყვანათ მდგელი ჰანაშვილის გადასახდელათ. როცა ჰანაშვილი გათავდა, მოისმა სმკლავიარო ზარის რეკა და სალდათის ცხედარი საკაცით გადაიტანეს უახლოვეს იკლესიაში. მიცვალებულის თავი წინ მი-ქნდით. გამოიწვიეს დრავუნთა ჯარი, გარდა ამისა იქვე 70 ჯა-რის კაცი იყო, მარა სალხი იმ ზომამდე გაბრახებული იყო, რომ ახლოს ვერავინ ეკარებოდა. ერთმა უხადრმის აფიცერმა ძლივს დასწყია თავი გაათრებულ სალხს. მიცვალებული დიდის ამბით დამარხეს. უკანასკნელი სალამის მისაცემათ მოვიდა ობობანსკი ჰოლვის ერთი როტა. ვუბოს ათასობით ხალხი მიყუბოდა. აფიც-რის გვაში კი გამოძიებამდი ხელ-უხლებლათ დატოვეს.

(რ. გ.).

— სტავროპოლის საზოგადო საკრებულს წინადა-დება შეიტანეს, რათა წევრების რიცხვიდამ გამოირიცხონ გუბერნა-ტორი ველამინოვი და ჰოლიცემისტერი რავესკი. წინადადებას ხელს აწყრს 23 წევრი.

— გაზეთი „ვეჩ. ჰოჩტა“ ერთი თვით აკრძალულია მთავრო-ბის განკარგულებისამებრ. „ვეჩ. ჰოჩტა“ ერთი საუკეთესო გაზეთთა-განი იყო რუსეთში.

— ციმბირში მთავრობა ერობის შემოდებას აზირებს. ამ მიზ-

ნისათვის იკრიბება სტატისტიკური მასალა ადგილობრივ მიწათმფლობელების შესახებ.

— ირკუტსკის სამხრეთ-დასავლეთ მხარეს მდებარე სოფელში უკვე დასრულებულია მასალის შეგროვება. მასალის შეგროვების უმთავრესი ნაწილი შეგროვდა სოფლის მფლობელების მიერ. მასალის შეგროვების უმთავრესი ნაწილი შეგროვდა სოფლის მფლობელების მიერ. მასალის შეგროვების უმთავრესი ნაწილი შეგროვდა სოფლის მფლობელების მიერ.

— კიევის სატრუსტოში შექმნილია დიდი რაოდენობის მასალა. მასალის შეგროვების უმთავრესი ნაწილი შეგროვდა სოფლის მფლობელების მიერ. მასალის შეგროვების უმთავრესი ნაწილი შეგროვდა სოფლის მფლობელების მიერ.

— ჩუკოტკის მხარეში მდებარე სოფლებში უკვე დასრულებულია მასალის შეგროვება. მასალის შეგროვების უმთავრესი ნაწილი შეგროვდა სოფლის მფლობელების მიერ. მასალის შეგროვების უმთავრესი ნაწილი შეგროვდა სოფლის მფლობელების მიერ.

— შიდა რუსეთის ცენტრალურ რაიონებში უკვე დასრულებულია მასალის შეგროვება. მასალის შეგროვების უმთავრესი ნაწილი შეგროვდა სოფლის მფლობელების მიერ. მასალის შეგროვების უმთავრესი ნაწილი შეგროვდა სოფლის მფლობელების მიერ.

— ნიჟნი-ნოვგოროდის მხარეში უკვე დასრულებულია მასალის შეგროვება. მასალის შეგროვების უმთავრესი ნაწილი შეგროვდა სოფლის მფლობელების მიერ. მასალის შეგროვების უმთავრესი ნაწილი შეგროვდა სოფლის მფლობელების მიერ.

— უკრაინის მხარეში უკვე დასრულებულია მასალის შეგროვება. მასალის შეგროვების უმთავრესი ნაწილი შეგროვდა სოფლის მფლობელების მიერ. მასალის შეგროვების უმთავრესი ნაწილი შეგროვდა სოფლის მფლობელების მიერ.

— დასავლეთ რუსეთში უკვე დასრულებულია მასალის შეგროვება. მასალის შეგროვების უმთავრესი ნაწილი შეგროვდა სოფლის მფლობელების მიერ. მასალის შეგროვების უმთავრესი ნაწილი შეგროვდა სოფლის მფლობელების მიერ.

— 15 იანვარს ქ. კიევიში უკვე დასრულებულია მასალის შეგროვება. მასალის შეგროვების უმთავრესი ნაწილი შეგროვდა სოფლის მფლობელების მიერ. მასალის შეგროვების უმთავრესი ნაწილი შეგროვდა სოფლის მფლობელების მიერ.

დროულად დასრულდა შიდა რუსეთის მხარეში მასალის შეგროვება. მასალის შეგროვების უმთავრესი ნაწილი შეგროვდა სოფლის მფლობელების მიერ. მასალის შეგროვების უმთავრესი ნაწილი შეგროვდა სოფლის მფლობელების მიერ.

ტირანოპოლის რაიონში უკვე დასრულებულია მასალის შეგროვება. მასალის შეგროვების უმთავრესი ნაწილი შეგროვდა სოფლის მფლობელების მიერ. მასალის შეგროვების უმთავრესი ნაწილი შეგროვდა სოფლის მფლობელების მიერ.

„მართლმადიდებელი ეკლესია“

ხუთი წლის წინეთ რომ მომხდარიყო ის, რაც ამ ერთი კვირის წინ მოხდა, «მთელი საქართველო» ფეხზე დადგებოდა, შეინძრებოდა და ყურთა სმენა აღარ იქნებოდა ჩვენ ქალაქში. მართლაც და სახუმარო საქმე ხომ არ იქნებოდა, ილია ქავჭავაძის რომ ბანკისთვის თავი დაენებებია და სამსახურიდან გასულიყო... ამის წარმოდგენასაც კი ვერ შეიძლება ბევრი „მოღვაწე“, და თუ წარმოდგენდა, უქველათ ტანში ყრუნებული დაუვლიდა, ენა სასაზე მიეკროდა და ხახა გამშრალი, გამოშტერებული დარჩებოდა. მის წარმოუდგებოდა საშინელი სურათი სამშობლოს დაღუპვისა, ცხოვრების შეჩერებისა და შრავალი სხვა უბედურებისა... დღეს კი ამ «დიდ უბედურებას» თითქმის არავითარი შთაბეჭდილება არ მოუხდენია, და საზოგადოება ისე შეხვდა, თითქო ამდენ ხანსაც უნდა მომხდარიყო. მხოლოდ ნამდვილმა მეზანკეობმა გაუგზავნეს დემუტაცია და თხოვეს დაბრუნება, მაგრამ ბატონი აღარ დაბრუნდა; ჯერჯერობით მაინც უარზეა, ან კი რათ უნდა დაბრუნდეს, როცა პენსიაც და ჯამაგირიც ყავლის შესრულებამდე რჩება, ხოლო დრო და მოცალეობა კი მეტი ექნება, თუნდ საერთაშორისო მამულის, იმ „დიდი დოვლათის“ მოსაწყობათ, რომელიც მისთვის სამოთხეა, ხოლო (დღემდინ) მისი გლახებისათვის ჯოჯოხეთი. მერე კი როცა კენჭობანას დრო მოვა (თუ ამას დაუტყდა და ძველებურათ უკანონოთ არ გამოაცხადა მის მიერ ათვალწუნებული დირექტორის არჩევნები!), კვლავ აცოცდება ბანკის მმართველის კოფოზე. დიან, მეტათ შეუმჩნეველათ ჩაიარა ამ «დიდმა უბედურებამ», რადგან საქართველოს ბურჟის საზღვდუროთ დრონი იცვალენ და რაღაც ახირებული ირონიის წყალობით მისი დაცემა სწორეთ იმ დროს მოხდა, როცა მთელი ქალაქი და მთელი კავკასია მოწმე იყო ბურჟის მიერ ათვალწუნებულ «ნულებსა» და „შავი ხალხის“ მოძრაობის ძლიერების გამოხატულებისა. ამ დროს ბურჟებზე არაფერ ფიქრობდა, ყველის გონების თვალთ შიშვრობილი იყო «უჩინაროთა» მოზღვავებულ ძლიერებისა; ქავჭავაძეზე და მის ბანკზე საფიქრალათ აღარავინ ცხელოდა...

მაინც, რა მოხდაო, იკითხავს მკითხველი. არაფერი, გამოაშვარავდა ის, რაც დიდი ხანია უნდა გამოაშვარავებულიყო, გამოირკვა რომ ქავჭავაძის რეჟიმს ბანკი გაკოტრების კარამდინ მიუყვანია და საქიროა ბანკის საზოგადოება უფრო მეტი სიფხიზლით მოეკიდოს საქმეს, თორემ ნამდვილი გაკოტრებაც მალე მიაღებებთ კარზე. ამისთვის უმთავრესათ ხელი შეუწყვია დამფასებელთა კომისიის დაუდევრობას და გამგეობის უმოქმედობას ე. ი. ილია ქავჭავაძის კამარილას. თვითონ დიდი ბატონი იმით იმართლებდა თავს, რომ მას არც ერთი საქმე, არც ერთი დამფასება, არც ერთი დაგირავება (რომელიც კი ახსენეს) თითქმის თვალითაც არ უნახავს. კრებასაც, რამდენათაც ვატყობდით, საქმათ მიაჩნდა ასეთი გამართლება და «საქმეც» მშვიდობიანათ ჩაივლიდა, მაგრამ ბურჟის სამ-

წუხარ ით ღირეკტორის ადგილის მრავალ მსურველთან ერთად ჩემს იქმნა თ-და ა. ზ. ჩოლოყაშვილი, ძველი მაჩაბელი, და ცნობილი საბანკო ორატორი! აი ამან გამოიწვია ეს დაგვიანებული კრიზისი. ჩვენ არ ვიცით, არის თუ არა რამე პრინციპიალური განსხვავება ახალ არჩეულსა და ქავჭავაძის შორის, ვფიქრობთ რომ დიდი განსხვავება არ უნდა იყოს. მხოლოდ ერთი კი აშკარაა, ნამეტურ ქავჭავაძისთვის, რასაკვირველია თუ თ. ჩოლოყაშვილს შერჩენია რამე მაჩაბელი-სტობისა — აშკარაა, რომ ეს ახალი ღირეკტორი აღარ შეიქნებოდა მისი ყურმოჭრილი მონა, და ვინც ქავჭავაძეს იცნობს ადვილად წარმოიდგენს, რომ იგი ასეთი ვაცის გამგეობაში შესვლას ვერ დაეთანხმებოდა. აი, ეს შეიქნა კრიზისის მიზეზი, ამას ვაქცევთ თ-და ქავჭავაძე და მით ერთხელ ვიდევ დაამტკიცა თავის გულზვიადობა. Sic transit gloria mundi! ამასვე ბევრათ უფრო დამახასიათებელი იყო ქავჭავაძის ქცევა ბანკში დაქირავებულ მოსამსახურეთა შესახებ, რომელთაც „ერთობისა“ და ახალი სიოლს გავლენით თავისი მდგომარეობის გაუმჯობესობა მოეთხოვებოდა ამ რამდენიმე წლის წინათ, მაგრამ ვერც ისე მტკიცეთ, რომ მიზნისთვის მიეღწივით მაინც თ: ქავჭავაძეს თვით მოთხოვნისა წამოყენებაც ისეთი მომავდინებელ ცოდვით ჩაუთვლია, რომ საზოგადოებრივად წინადადებას იძლეოდა, ყველა მოსამსახურენი უნდა დავითხოვოთ, რადგან ასეთი თავხედობა გაბედეს. აი, ასეთი ჩვენნი ბურჯას გულმოწყალება, მცირეთაღმი თანაგრძობა და სიბრალული, ათობა და იმეოვნება და სიბრალული — საუკუნოთ იყოს ხსენება მისი.

ქავჭავაძისა და ბანკის მოღვაწეობასთან მჭიდროდ არის დაკავშირებული ნ. ცხვედაძე და საზნაურო მშოველი; ერთის განხილვებზე მეორეც ვახსენებდა კაცს ყოველთვის, ნამეტურ კი დღეს, როცა ამ ორ „საზოგადო“ დაწესებულებათა კრებებზე ერთმანერთში იყვენ გადახიარებული, და ერთის გმიარის გაკოტრების გამოაშკარავებას მეორისაც თან მოუყვანა. მართლაც, რაც ქავჭავაძე ბანკისთვის იყო, იგივე არის საზნაურო მშოველისთვის ნ. ცხვედაძე, როგორც გამგეობა ქავჭავაძეს ყავდა თუ ქონდა გადაყლაპული, ისე მშოველის კომიტეტი ნ. ცხვედაძეს. და ეს ერთისგან მთელი კრებულს გადაყლაპვად იმდენათ ნორმალურ მოვლენათ ითვლება ჩვენ წარჩინებულ საზოგადოებაში, რომ „ორატორები“ ნ. ცხვედაძეს კომიტეტს უწოდებდნენ. დიდი ხანია ვიცით რომ სათავადაზნაურო სასწავლებელი ვერ არის სასურველ პირობებში, მაგრამ დღემდინ ამის თქმა ქვეყნის ღალატათ ითვლებოდა, ახლა კი თვით პედაგოგიურმა საბჭომ გამოაქვეყნა, რომ მშოველი მეტათ უნუგეშო მდგომარეობაშია — იგი არც ეროვნულია, არც სახელმწიფო, ვერც გიმნაზიისთვის ამზადებს ბავშვებს და ვერც რამე ცოდნას აძლევს მათ, და ასე უზო-უკლოთ და უმიზნოთ, უხარჯნათ დღემდინ წელიწადში 80 და მეტი ათასიც... მაგრამ დაუბრუნდეთ ჯერ კომიტეტს, ამ ახირებული კოლეგიას ქვეა საზოგადოებურ სამეურნეო გამგე კომიტეტი, მაგრამ მას მეურნეობის (ოჯახობის) გარდა ყველაფერი უკეთებია; ხოლო თავის პირდაპირი დანიშნულებისათვის გვერდი აუვლია და მით საზოგადოების საქმე ძლიერ დაუზიანებია. ამ მხრით ყველაზე საინტერესო სკრის მამულია, რომელიც კომიტეტის წყალობით 1800 მან. შემოსავალს იძლევა, გასავალი კი შვიდი ათასამდე აქვს, ე. ი. წმინდა წაგება წელიწადში უდრის 5 ათას მანეთზე მეტს. სულ მამულის შეძენიდან დღემდინ საზოგადოებას დაუკარგავს ამ მამულზე 28 ათას მანეთზე მეტი. და ყოველივე ეს იმ იმედით რომ „ვისიმე მაღლიანი ხელი საშვალეებს მოგვცემს სამეურნეო მშოველი გავ-

სნათა“... არ არის მშოველი ნაწარმოები მხარისშები არც მშოველის მიგნით და საჭირო შეიქნა განსაკუთრებული კომისიის არჩევა, რომელმაც უნდა განიხილოს ქვეყნის მდგომარეობა (ბ. თაყაიშვილი) მოღვაწეობა წვრილმანების გამოდგომა არ ღირს. რადგან როგორც შევიფიცო ვთქვით, კომიტეტი მართლაც ცხვედაძეს, სასუხის გამგებელიც უაქტიურათ ის არის, რასაკვირველია. თვითონაც გრძობდა ამას ბ. ცხვედაძე და ცდილობდა თავის მართლებას, მაგრამ რადგან ის უკუთ: და მოხერხებით ბევრით ჩამოუყარებდა თავის მაგალითს და ბატონს თ-დ ქავჭავაძეს, მისი თავის მართლებაც, ხშირათ თავის თავის გაროზგვას უფრო ვაძედა, ვიდრე თავის მართლებას. ასეთი იყო ინციდენტი მასწავლებელ კორხანიდის შესახებაც. ზოგიერთი წვერი საზოგადოების ამტკიცებდა, რომ კორხანიდის მშოველი დატოვება შეუძლებელია, რადგან პირველ ყოვლისა იგი ვოსტარგოვის აგენტი იყო; და მეორეც, თვით რუსული ენის სწავლებაში შეაქვს იმავე ვოსტარგოვის და სხვა ძალათ-მაცხონე გამრუსებელთა მიერ მოწონებული მუნიჯური მეთოდით. მართლაც ეს ორი მოსაზრება სრულიათ საკმარისია, რომ ასეთი ადამიანი თავისუფლათ დამოუკიდებელ მშოველიდან გადევნოს. მაგრამ დღემდინ ასე არ მოქცეულან არც პედაგოგები და არც მშოველი ბატონ პატრონი კომიტეტი ე. ი. ცხვედაძე. დღეს კი ამ კომიტეტმა ცხვედაძემ განაცხადა, ყოველ ღონეს ვხმარობდი, როგორმე თავიდან მომეშორებო (სპლავიტ). განა, შეიძლება ამის დაჯერება? ბ. ცხვედაძეს ყოველთვის შესწავლა ღონე მოეშორებია თავიდან ათვალწუნებული მასწავლებელი და გამგე; იმავე მან დაატოვებია მშოველი კიქინაძეს, განდევნა მასწავლებლები არსენ მამულაიშვილი, ივ. გომელაურა, ბეტრე სურგულაძე და ალბათ სხვებიც, რომელსაც ჩვენ არ ვიცნობთ. მამ რაღა ვამ კორხანიდის ვერ მოუხერხა ეს სპლავიტ? ამიტომაც, ვმობს ბ. ცხვედაძე, რომ მასწავლებლები უჭირდნენ მხარს. კიდევ უარესი მისთვის და მისი მასწავლებლები სთვის — ეს მასწავლებელთა კრებულიც ხომ მისი არჩევით არის შემდგარი, ხოლო მასწავლებლები ხომ დიდ პატრიოტებათ სახავენ თანს!... როგორც იმეოვნება და სიბრალული — საუკუნოთ იყოს ხსენება მისი.

მგონია, ნათქვამიც ვმარა ბ. ცხვედაძის მოღვაწეობის გაკოტრების დასამტკიცებლათ, თუ ვისმე ექვი ქობდა ამაში, მაგრამ სანამ ამ გაკოტრების სურათი სავსებით დადგებოდა საზოგადოების წინაშე, მეორე უფრო სპმწუხარო და საზარელი მატრათმე მტრინა თავი საზოგადოებრივად — ეს იყო პედაგოგების უნე ჩვეულებათა გამოყენა საზოგადოების წინაშე, აი საქმე როგორ იყო. საზოგადოების ერთმა წევრმა მოითხოვა ოქმის შესწორება, სწორეთ იმ აღგოვას სადაც მისი სიტყვები იყო მოყვანილი კორხანიდის შესახებ. ამბობენ, თავისი სიტყვისათვის ვასუხის გების შეშინდაო, თორემ ოქმში სწორეთ არის შეტანილიო. ამ „უსამართლობამ“ გააბრაზა მასწავლებელნი, მათ ვერ მოითმინეს ქვემადრივების შეღახვა და დაპირეს დაერწმუნებიათ ორატორი, რომ ასეთი ქცევა ურიგოა და მიმართეს იმ საშვალეებს, რომელსაც მშოველი ხშირათ ხმარობენ თურმე და ერთი პედაგოგთაგანი (ბ. გოგოტიძე) მიიწია მოლაპარაკისაკენ თიზიკური ზედ მოქმედების მოსახდენათ, ანუ ჩვენებურათ რო ვთქვით მუშტი-კრივით. დამსწრე საზოგადოებამ გააშველა პედაგოგები და ამაზეც შეწყდა კრება... აი ასეთია, ქართველ მოღვაწეთა მოღვაწეობა, ესენი არიან ნამდვილი ქართველები, პატრიოტები, ნაციონალისტები, ფედერალისტები და ავტომინისტები! ამათ უნდათ განაგონ ერის საქმეები და შეინარჩუნონ ის ოპეკუნობა, რომელიც უდროობამ, თუ საყვებით არ აკუთნათ, დროებით მაინც დასაკუთრებიათ.

ასეთი პირები იყვენ ძველი წყობილების დროს ქართული საქმედების სათავეში, რაც უფრო თვალსაჩინო გახდა ახალი დროის შექმნა, რომლის სინათლე ზოგისთვის მაცოცხლებელი და ძალის მამამატებელია, ზოგის კი დამლუპველი. პირველთეს მაგალითები ერთხელ კიდევ მიაგონებს, რომ ეკალზე მხოლოდ ეკალი ამოდის, რომ დროს გადასულ წოდების ინტერესების მსახურნი თვით ქუთროს ჩამორჩენილი არიან ცხოვრებას და მათი ზნეობრივი და გონებრივი გაკატრება აუცილებელია ამის ილლიუსტრაცია იყო ეს კრებები. ასეთი ძალიან ქოთია დღეს კეთილშობილთა ოჯახში, ბანკში, შკოლაში და იმედი უნდა ვიქონიოთ, მაცოცხლებელი მზის შუქი კიდევ ბევრ ქვეწარმავალს გამოაჩენს მთელი მათი სიგრძე-სიგანით...

დრონი იყვალენ ანუ მწარე ტიქრები.

სამი მონოლოგი

I

ბიუროკრატი

ბიუროკრატი: (სიგანის წევით კარგა ხან დაფიქრებული დაღის კაბინეტში, მერე, მჭანტყლი, სავარძელში ვარდება და მწარე სახეებით ამბობს) ო...ოხ, ღმერთო, ე რა დრო დაგვიდგა?! ამას რას ვხედავ, რა დღეს მოვსწარ?! სწორეთ მეორეთ მოსვლაა! დიდი პატარას გელარნ ცნობს, (პატარა) დიდს აღარ ემორჩილება... ქვეყანა აირადირია... შინაური და გარეული, ბრალიანი და უბრალო, ყველა ვინც გუშინწინ ჩვენ წინ კანკალებდა, დღეს თავზე შეგვაჯდა, კისერში გვცემს, მასხარათ გვივადებს, ენით თუ კალმით ყელსა გვჭირის, ტალახს გვესვრის, «სულელსა» და «ქურდას» გვეძახის! ჩვენი სახელის გახსენებაზე, მუნდირის ან კოკარდის დანახვაზე, ყველას, ცოფიან ძაღლივით, დორბლი მოსდის, ვინ არ გინდა ჩვენ გვეღრინება! ქალაქის ხმას სოფელიც აყვ... რომელი ერთი მოვიგერიოთ? აღარ ვიცით, გონება დავკარგეთ! ყოველ კუთხიდან გვესვებიან, კბილებს გვიკრაჭუნებენ და გაგლეჯას გვიქაღიან! ე...ეხ! ახლა კი ვატყობ, რომ მოგვიანლოვდა განკითხვის დღე, მოგვიანლოვდა! (ცოტა ხნის ჰაუზის შემდეგ, წამოხტება და აღშფოთებული ფეხს ატყაპუნებს) მაშ ამაოთ ჩაიბრა ჩვენმა ამდენი ხნის ცდამ... (სასწრაფოთადა ხელეხს იფშეტს) სულ ამაოთ, სულ ფუჭათ! (უღონით სავარძელში ვარდება) მიხვდნენ ჩვენ ხრიკებს და უფრო აგვითვალწუნეს, უარესათ გადაგვეკიდენ... ეხლა აღარაფერი უკრის: აღარც ქუხილი, აღარც მზე—აღარც რეაქცია, აღარც ნიბერალიზმი... იაპონელებივით, რაც ხანი გადის, უფრო მეტსა გვთხოვენ. «გვიანლა!... ბავშვები აღარა ვართო! თქვენი მოსატყუარი ვინ არიო? ჩამოეთრით მანდენანა, ახლა ჩვენ მოგვეცით გზაო!» (დაცხვივით) ხმ! სანამ ნურა ჰამონრა, რაც ჩვენივე ხელით არ გამოვიჭრათ ყელი! ხა, ხა, ხა! რა სულელები გვნახეს! გიყვებიც ვიქნებით, რო თაფლიდან ხელი ამოვიღოთ! უარყვოთ ჩვენთვინ და ჩვენიანებისთვის—ჩინი, ორდენი, აუარებელი ორ-სამნაირი ჯამაგირი, საჩუქარი, სხვა-და-სხვა შემოსავალი... კონცესიები, მადნები... სასახლეები, საკუთარი მატარებლები... ზაფხულს—შვეიცარია, შემოდგომას—იტალია (ხელბე-აღწერბადა) ოხ, ღმერთო! ნუ თუ ეს ბედნიერება როდისმე უნდა მოგვესპოს?! ნუ თუ ამ სამოთხიდან როდისმე უნდა გამოვიდეთ?! ნუ თუ არ დაცხრებიან ჩვენი მტრები და ისევ უღელში არ შეყაფენ თავსა?! ნუ თუ აღარ აშივნებთ შენი სახელი?! ნუ თუ ვეღარაფერი ბანგით დავაძინებთ?! ო...ოხ! ჩვენი ცოდო ზიდოს იაპონიამ! იმათ რო ესე მაგრა არ ამოეკეჭყათ ჩვენთვის ცხვირი, ჯერ

კიდევ ბევრ ხანს გავატარებდით ამ ნეტარებაში! ჯერ კიდევ შორს იყო წითელი მღვტი (მწარეთ) იმათ, მოგვისწრავეს სიკვდილი, იმათ დაგვითვალეს დღენი, იმათ გამოიყვანეს ჩვენი წირვები! შავ და სუკულმა ის წუთი და საათი, როცა ჩვენ მანჯურიაში ფეხი შევდგი—აი, ფეხი მოგვტეხოდა მაშინა! კორეის გადავწვდით და იაპონია გადავიკიდეთ! ეს არ გვეჩივანა, ჩვენ ქერქში ვვდებულობყვით, კუჭი დაგვერკა და შინ და გარეთ ესე არ დაგწიხლოურიყვით?! აი, სწორეთ ამაზე იტყვიან—რაც კაცი თავის თავს უზამს, მტერი ვერ უზამს იმასო! ე...ეხ, მახლას! ჯერები რა გადაბრუნდება, გზა მაშინ გამოჩნდებაო! ვინ რა იცრდა, ვინ წარმრიდგენდა, რა პატარა ხელიკი დიდ გველეშაპს დააწყვეტდა?! (მწარეთ) მერე დაწყვეტაც დაწყვეტასა გაეს... ის კი არა თუ შინაური ცეცხლიც უარესათ გავადვიეთ და რა ლუქმაც გვეჭირა, ისიც დავკარგეთ! წადი ახლა და თავში იშივნე! გუშინდელი ლომი ლეკვათ ვიქეცით და ყველა წიხლსა გვკრავს და ზიხლით გვიცქერის... უცხო რა გავამტყუნო, როცა თვითონ შინაურები ჩვენ ჯიბრზე ლეკურს უვლიან ყოველ დამარცხებაზე! თაფლის გულა ხო დაცალიერდა—შემოწირულობა მოისპო... (კბილების კრაჭუნით) ო...ოხ!!! (ჰაუზის შემდეგ, ენერჯიულა) არა, რაც უნდა იყეს, რითაც უნდა დაგვიჯდეს, უკანასკნელ სალდათამდის, უკანასკნელ სისხლის წვეთამდის—ე ჯარი ხო ბლომათა გვყავს, სხვისი ტყავი რაში გვშურს!—ომი უნდა განვაგრძოთ, უნდა უთუოთ მოვქანცოთ ეგ ურჯულოები და მოვერიოთ, ჩაკირულები ხო არ არიან ეგ უღმერთოები!—თუ გვინდა, რომ ამ ფუფუნებას არ გამოვესალმოთ! მთელი ჩვენი სიცოცხლე გამარჯვებაზეა დამყარებული, მანდვილათაც რომ ვიცოდეთ, რომ ერთი ათჯერ კიდევ დავმარცხდებით, მთელი რუსეთიც რო წავგართვან,—ჩვენ შემდეგ თუ გინდ ქვა-ქვაზედაც ნუ ყოფილა!—მანც ომი, და მხოლოდ ომი! ამასობაში ხანიც გავა, ხალხიც მოიქანცება, აყალ-მაყალი მოსწყინდება—რუსსა და ფრანგ შუა დიდი მთები დევს!—და ძველებურათ გვატარებს ზურგზე... (გაცხცხლებული) ერთი სიტყვით, ჯერ კიდევ სრულიად არ წამხდარა საქმე! მანცა და მანცა, რა გვაწუხებს?—ვაი იმის ბრალი, ვისაც არაფერი უზურგულია, თორე ჩვენ რა გვიჭირს?—ე სისოცხლე ხო შეგვრჩება!

ნ. აზიანი.

ა. წულუკიძის სახსოვრათ.

შით მზე დილის, აღმოსავალს შარავანდით მოლადლადე, შენ, მნათობო, სხივ-მოსილო, ჩვენ ბნელ ცაზე დაიბადე! და ნათელი აქ მოფინე, სად მეფობდა უკუნეთი; მომავლადეთა მიაპკურე უკვდავების წყაროს წვეთი.

ტანჯულთ ხელი გაუწოდე ჯოჯოხეთით დასახსნელათ და მტანჯველთ კი მოველინე აუტანელ ცეცხლათ მწველათ!

ვაშა იმ ქალს ვინც შენ გშობა, ზეცის მადლით გასაზრდოვა;— მშრომელ ხალხის მოციქულათ შენ, სულ-მნათო, აქ დაგტოვა!

...სადაც მისი მტერი...
 ...დასრულდეს...
 ...და გვმორღობს...
 ...სული ღვაწლში...
 ...თუშკა გვეწვის...
 ...შენ არ გსახავთ...
 ...აწ შენს სახელს...
 ...ძველი გრძობით...
 ...ზედ დავაწერთ...
 ...ღმერთობის მოციქული“.

გ. ბაკურია.

ინტელიტის პირობისა

მცირე შენიშვნა

(ბ-ნ ივ. რამიშვილის წერილებს ეხებ).

ამ ორი თუ სამი კვირის წინეთ, გაზ. „ივერიაში“ დიბეკლა წერილი შემდეგი სათაურით: „ეროვნული თვითგამორკვევის პრინციპის გამარჯვება“, რომელსაც ხელს აწერდა ბ-ნი ივ. რამიშვილი (იხ. „ივერია“. № 96). ხუთი დღის შემდეგ ამავე ავტორის წერილი: „რას გვსწავლის ნორვეგიის მაგალითი“ დაისტამბა გაზ. „ცნობის ფურცელში“ (№ 2844). ხსენებული წერილების შინაარსი და, ალბათ, მიზანიც ერთი და იგივეა. განსხვავება მხოლოდ იმაშია, რომ „ცნობის ფურცელში“ ბ-ნი რამიშვილი შედარებით დიდ რიხიანობას იჩენს და როგორც ეტყობა, იგი პოლემიკურ ქაილსაც აუტაცია. სწორეთ ამ უკანასკნელმა გარემოებამ გვაძულა ჩვენ, რომ ბ-ნი რამიშვილისთვის მოკლე პასუხი გავვცა.

ორივე დასახელებულ წერილში ჩვენი ავტორი აღნიშნავს ნორვეგიაში მომხდარ ამბავს, სახელდობ იმას, რომ ნორვეგიის პარლამენტი (სტორტინგმა) კავშირი გაწყვიტა შვეციასთან, რომელთანაც იგი შეკავშირებული იყო 90 წლის განმავლობაში, თავისი თავი ცალკე სამეფოთ გამოაცხადა და მეფეთ შვეციის მეფის შვილი აირჩია. შემდეგ ავტორი მოგვითხრობს, თუ რა ამბით და ზემოთ მიივება ნორვეგიის ერი ასეთ გადაწყვეტილებას. გაიმართა ეროვნული დღესასწაული, რომელშიაც ყველა, გლეხია იგი, მემამულე, მღვდელი თუ ინტელიგენტი, მუშა თუ მექარხნე, მეცნიერი თუ სტუდენტი, პოლიციელი თუ სალდათი, მხურვალე და ერთნაირ მონაწილეობას იღებს. ეროვნულს ენტუზიამს საზღვარი არა აქვსო. ასე წერდა ბ-ნი რამიშვილი „ივერიაში“, მაგრამ ეტყობა ამით სავსებით ვერ გამოუთქვამს თავის საკუთარი აზრი და ამიტომ „ცნობის ფურცელში“ წერს: „ქართველი საზოგადოებისათვის დიდათ საინტერესოთ უნდა იყოს იმისი ვაგება, თუ როგორ მიივება ამ ეროვნულ მოძრაობას ნორვეგიის მუშათა პარტიაო“. ავტორი გადაქრით და კატეგორიულათ გვეუბნება, რომ ნორვეგიის მშრომელი ხალხი, გლეხი თუ მუშა, ალტაცებით მიივება ბურჟუაზიის მიერ დაკანონებულს სეპარატიულს აქტს... და ამით ნორვეგიის მუშათა პარტიას, ჩვენი ავტორის სიტყვით, დაუმტკიცებია ის, რომ ხსენებულ პარტიას აქვს ეროვნული გრძობა, რომ იგი ეროვნულს ნიადავს არ ჩამოშორებია“ და ეს „ადვილათ გასაგები ფაქტი მხოლოდ დღევანდელ დაბრმავებულთ გააკვირვებ-

სო“. ბ-ნი რამიშვილის აზრით, მუშათა პარტია სწორეთ ასე უნდა მოქცეულიყო, წინააღმდეგ შემთხვევაში, ნორვეგიის მუშა ხალხი შეცოდების ღირსი იქნებოდნენ. ნორვეგიის მუშათა პარტია ხედავთ, ნორვეგიის მუშათა პარტია ალტაცებით მიგვებია ახალი სამეფოს დაარსებას, ე. ი. ევროპის მეფეთა ოჯახისათვის ერთი წევრის მომატებას! თუ მკითხველი სრულებით გულ უბრყვილო არ არის, იგი ადვილათ მიხვდება, რომ აქ ან რალაც თვალთმაქცობაა, ან სრული გაუგებრობა. და მართლაც ბ-ნი რამიშვილის თავისი ყოველათ შეუწყნარებელი აზრის დასამტკიცებლათ მოყავს ქ. ქრისტიანიაში მომხდარ კრების გადაწყვეტილებას, სადაც ერთი სიტყვაც არ არის ნათქვამი ნორვეგიის მუშათა პარტიის შესახებ, არამედ ლაპარაკია მხოლოდ ქრისტიანიის მოქალაქეებზე. აი რა არის იქ ნათქვამი: „საზოგადო კრებაზე შეკრებილი ქრისტიანიის მოქალაქენი უცხადებენ სტორტინგს მხურვალე მადლობას...“ შეიძლება ბ-ნი ივ. რამიშვილის მოქალაქენი და მუშათა პარტია ერთი და იგივე გონია? ცნობილია, რომ სადაც მუშათა პარტია სოციალ-დემოკრატიული ორგანიზაციით შეკავშირებული არსებობს, იგი ყოველთვის გამოყოფილია მცხოვრებთა დანარჩენ ნაწილებისაგან და მის კრებას არასოდეს მოქალაქეთა კრება არ ეწოდება. მაგ., გერმანიის სოციალ-დემოკრატიულ მუშათა პარტიის წევრების კრება არასოდეს არ გამოაცხადებს თავის თავს გერმანიის რომელიმე ქალაქის მოქალაქეთა კრებათ დაწინაურებულ და განათლებულ ქვეყანაში მცხოვრებმა ეს კარგათ უნდა იცოდეს და ჩვენისთანა ჩამორჩენილ ქვეყნის მცხოვრები ამას ვერ უნდა ასწავლიდეს ფრაიბურგელ რამიშვილს, მაგრამ, ხომ იცით, ცხოვრებაში ბევრი ახირებული რამ ხდება. შემონათქვამიდან ის დასკვნა უნდა გამოვიყვანოთ, რომ ნორვეგიაში ან სრულებით არ არსებობს გერმანიის მსგავსი სოციალ-დემოკრატიული მუშათა პარტია, ან თუ არსებობს, ქრისტიანიაში მომხდარი კრება, რომელზედაც ბ-ნი რამიშვილი გვითითებს, მუშების კრება არ ყოფილა. ასეა თუ ისე, ჩვენ სრულებით უარს არ ვყოფთ იმას, რომ ხსენებულ კრებაზე ნორვეგიის მუშებს მონაწილეობა არ მიეღოთ. მაგრამ ეს სრულებით იმას არ ნიშნავს, რომ ქრისტიანიაში მომხდარი კრება შეგნებულ მუშების, ე. ი. სოციალ-დემოკრატიულ მუშათა პარტიის, კრება ყოფილიყოს. მაგრამ დავანებოთ თავი ამას და მხოლოდ ვიკითხოთ: ესმის თუ არა ბ-ნი რამიშვილს, თუ ვის უკრავს იგი ტაშს, თუ ვის ახარებს იგი თავისი თვალთმაქცობით და სიყალბეზე აშენებული მსჯელობით? აშკარაა, რომ ჩვენი ავტორი ქართველ ნაციონალისტების ბანაკში უკაუნებს, ჩვენ ავტონომისტებს უკრავს ტაშს. რას ამტკიცებს ნორვეგიის პარლამენტის გადაწყვეტილება? ღირსია იგი იმის, რომ ნორვეგიის პროლეტარიატი ანუ შეგნებული მუშების პარტია, ამ გადაწყვეტილებას ალტაცებით მიგვებოდეს? ჩვენი აზრით, ეს გადაწყვეტილება მხოლოდ იმას ამტკიცებს, რომ ნაციონალისტები ყოველგან და ყოველთვის ბურჟუაზიის ინტერესების დამცველები არიან, სულ ერთია ქართველები იქნებიან ისინი, თუ სხვა ვინმე; და მართლაც, თვით ბ-ნი რამიშვილის სიტყვებიდან ნათლად ჩანს, რომ ნორვეგიის და შვეციის ხალხს ყველაფერი ხელს უწყობდა, რომ ისინი ერთათ ყოფილიყვნენ. ეთნოგრაფიული და გეოგრაფიული პირობები, ზნე-ჩვეულებები, მსგავსი ენა, ისტორიული ტრადიციები და სხვ. თითოეული იმათგანი ცხოვრობდა სრულებით დამოუკიდებლათ, ჰქონდათ თავ-თავისი საკუთარი პარლამენტი, ფინანსები, თითოეულს ყავდა თავისი საკუთარი ჯარი და ფლოტი. ეს არ იყო ავტონომიური თვითმართველობა, ეს იყო ორი დამოუკიდებელი სახელმწიფოს შეერთება; საერთო იმათ მხოლოდ მეფე ყავდათ, იქ ადგილი არ ქონდა ცენტრა-

და გული მოგვიკლა გაგზელ ქართველებს. უმოჩინლესათ გთხოვთ ნებთ გვიბოძოთ თქვენი ურნალის საშეღებოთ უგულოთადეს მონაწილეობა გამოვეცხადოთ მათ მწუხარებაში დაუეწივარი პატროსანი მუშაკის მშობლებს და მეუღლეს.

ივანე ავალიანი, მის. ემუნვარი, პეტრე ელიავა, სამსონ ჩიქოვანი, იოსებ მატანოია, სერ. ინჯარაძე, იასონ ბუკუჩავა, ფილიპე თოდუა, ალექსანდრე ჩიქოვანი, ლევან პაპასკიოი, ბესარიონ შარუხია, მის. ცარიას, ივანე ემუნვარი, ზახვალა ემუნვარი, ბუკი ფაჩაცია, კოსტა ჩიქოვანი, შაშა ზედანია, სპირიდონ დ. ნადირაძე, სიმონ ალაღიძე, ეფრემ ელიავა, თემურაზ ალასანია, ალექსანდრე საბაშვილი, მიხაილ ჯოლია, ფილიპე ულენტი, ვიკტორ ერქომაიშვილი, სერგო ერმილე კალანდარიშვილი, არსენ როყვა, კოსტა ცინცაძე. გიორგი კვაჭანტირაძე, ბესარიონ როგავა, ერმილე გეგენავა, ირაკლი ჯოლია, გვრმანე კიზირია, ჯაბულო ბერაძე, თედორე წილოსანი, გრიგორი სულავა, თედორე ხორავა, კალისტრატე გაბუნია, ერმილე თულაძე, მოსე ხორავა, ერმილე პარკიანი, დანიელ წარსია, ნოე ჩაჩავა, პლატონ სულახვერიძე, თეოდორე წასტია, პაუე გოგუშვილი, ვლადიმერ ბენდელიანი, ბათლომე ჩაჩავა, სამსონ ფირცხალაშვილი, პაროფილე მალაკელიძე, პარმენ დ. პეტრიაშვილი, ავაკი მ. მუჯირი, მიხა ერქომაიშვილი, ევგენი ფერაძე, დიმიტრი ნეცია, აქსენტი ბენდელიანი, მოსე გ. ცხოძიძე, რ. ხითაროვი, ილარიონ ავანდელიანი, დავიდ ბენდელიანი, ანდრეი გოგუშვილი, ივლიანე ტულუში, ივანე სიხარულიძე, ბესარიონ ცინცაძე, იოსებ მარუაშვილი.

ხელს აწერს 74 კაცი.

ზემო რაჭიდან. უზომო მწუხარება მოგვაცნა ჩვენ, რა ისახალგაზღვრებას, საზოგადო მოღვაწის ალექსანდრე წულუკიძის უდროვით დაკარგვამ... კიდევ მოგვცა უღმრთელმა სიკვდილმა ერთი საუკეთესო ხელმძღვანელთაგანი და სწორი ამხანაგი; წარგვიტაცა უწყალო ბედმა დაუფასებელი მეგობარი და თანამედროვე უუღმართი ცხოვრების კლიან გზაზე წინ მიმავალი...

ალექსანდრეს დიდებული მოძღვარი სიკვდილის წინა ხანებში ვერა ხედავდა თავის მოძღვრების მთელს ქვეყანაზე საკმაოდ გავრცელებას... აი ეს ჯავრი აწუხებდა ძლიერ სულის პატრონს, აი ეს მწუხარება ჩაიტანა დიდებულმა მეცნიერმა შავ საფლავში... დღეს კი ამ მოძღვრებამ მთელი დედა მიწა მოიცვა, და აი ამ მოვლენას მოეწრო ალექსანდრე წულუკიძე, რომელიც მთელ თავის სიცოცხლეში ნათლათ ხედავდა ამ მოძღვრების ძლევას მოსილებას, რაც ასულდგმულს და ამღვებდა ენერგიას ფიზიკურათ სუსტს, მაგრამ სულით ძლიერ ალექსანდრეს. აი ამ გრძნობამ ათქმევინა მის სიკვდილის წინა წუთებში კიდევია გაიმარჯვებს“-ო... ახლა ალექსანდრეს მაგიერ დაგვრჩენია მისი იდეა, მისი მიზანი, რომელსაც არ უნდა ვდალატობდეთ, როგორც არა დალატობდა ალექსანდრე, უნდა ვემსახურებოდეთ, როგორც ემსახურებოდა თვით ალექსანდრე. აი ამან უნდა გავაგებნოთ და გავგინათოს ბრწყინვალე მომავალი...

რაჭის ახალგაზღვრებთა ჯგუფი.

განჯა. მაშვრალთა და ტვირთ მიმღეთა საუკეთესო მერმისისთვის ერთ ერთ პირველ მებრძოლთაგანის, ალექსანდრე წულუკიძის უდროვით გარდაცვალებამ საშინლათ დამითუქმა გული მე, ერთ მის ახლო ნაცნობთაგანს.

გუცხადებ დრმა მწუხარებით თანაგრძნობას, როგორც „მოგზაურის“ რედაქციას, ისე განსვენებულის ოჯახობასაც.

პროვიზორი **სარდიონ მამალაძე.**

ალდგომიდან დაწყებული მუშების გაფიცვა ექვსკვირაზე მეტს გაგრძელდა. იენისის დამდგეს კი გაფიცვაში მონაწილეობას იღებდა 3000-მდე მუშა, განსაკუთრებით მექანიკურ ქარხნებიდან, რომელთა პატრონები არას გზით არ თანხმდებოდენ ცხრა საათის სამუშაო დღეზე. გაფიცვა სრულიად მშვიდობიანათ მიმდინარეობდა, რადგანაც ქალაქის უფროსი ნებას აძლევდა მუშებს თავისუფლათ შეკრებილიყვენ ქარხნებში და ახლო-მახლო. ყოველი ქარხნიდან არჩეული იყვენ

დებუტატები, რომელთაც ხანგრძლივი, მარა უნაყოფო მოლაპარაკება ჰქონდათ პატრონებთან. ათ იენისაქვე მოყოლილნელათ დააკავეს 30-მდე მუშათა წარმომადგენელი ალექსანდრე ტომ, რომ 13-სა და 14 იენისს მოელოდენ დიდ პოლიტიკურ დემონსტრაციას. მეორე დღესვე ხალხი შეიკა პოლიციის წაწილთან, სადაც დაკავებული იყვენ მათი წარმომადგენლები, და ისე გადაჭრით მოითხოვა მათი განთავისუფლება, რომ ყველანი გამოუშვეს და ხალხმა თან წაიყვანა. ორშაბათს, 13 იენისს, ე. ი. გენის სამეურნეო იარაღების ქარხნის წინ შეიკრიბენ ამ ქარხნის გაფიცული მუშები (900 კაცამდე) თავის დებუტატებისაგან შესაწევრის მისაღებათ, რომელსაც ჩვეულებრივ დებულობდენ გაფიცვის დროს სხვა ქარხნების მუშების შემოწირულებსაგან, მარა შესაწევრის მიღების მაგიერ მუშებმა გაიგეს, რომ მათი უფროსი დებუტატი, მუშა ალექსევი, დაეჭირათ; მასთან ერთათ შეუპყრიათ კიდევ რამდენიმე წარმომადგენელი. იმავე დროს, რომ ხელახლა არ გაეთავისუფლებიათ დაქერილები, დილითვე დაებანაკებათ ყახახები და ჯარი, რომლებმაც მოსთხოვა ხალხს დაშლილიყვენ. მოხდა შეტაკება; გავარდა რევოლვერი; ხალხში ორი კაცი წაიქცა. შემდეგ ჯარმა ხალხი მისცა და რამდენიმე კაცი დაჭრა. მუშები დაიშალენ და არეულობა ქალაქის სხვა და სხვა ნაწილებში გადაიტანეს. მთელი დღის განმავლობაში ბევრი რევოლვერი დაიკალა. — პროზოროვის ქუჩაზე ხალხის პოლიციასთან შეტაკების დროს გავარდა არა ნაკლებ ასი ტყვიის ხალხი მუშაობას აჩერებებდა ფაბრიკებში, სტამბებში თხოულობდა მალაზიების დაკეტვას, აჩერებდა კონკის ვაგონებს, რამდენიმე ვაგონი კიდევ გადააბრუნეს და ცეცხლი წაუკიდეს. საღამოს ცენტრალურ ელექტრონის სადგურიდან მუშები გამოირყეს და ქალაქი წყვილიდმა მოიცვა. მთელი დღის განმავლობაში მოკლეს და დასჭრეს რამდენიმე პოლიციის მოსამსახურე. 14 იენისს, საშაბათს, არეულობა არ შეწყვეტილა, მარა, რადგანაც ქალაქში იქნა შემოღებულ საშხედრო დაცვის წესები, არეულობა მაინცა და მაინც დიდათ არ გავრცელეზულა. ამ დღეების განმავლობაში გაისროლეს ორი ბომბი, რომელთაგან ერთმა მოჰკლა ერთი გოროდოვოი და თვით გამსროლი, ხოლო მეორემ, ეკატერინინის ქუჩაზე ეკატერინასა და რიშელიეს ძეგლებს შუა დასჭრა სამი პირი, რომელთაგან არც ერთი არ მომკვდარა.

ორშაბათს, 13 იენისს, იმ დროს, როცა მუშებმა პირველათ დასცალეს რევოლვერები, ადვისის პორტში ტენდრიდან (ყურვა ადვისის ახლო) შოვიდა ნაღმოსანი ჯავშნიანი გემი „კნიაზ პოტიომკინის“ კამანდისათვის საზოგადის საყიდლათ, ეს ნაღმოსანი და მასთან კიდევ ორი სხვა ტენდრში იმყოფებოდა, პრაქტიკულ სოლოში ხეარჯიშოთ. ჯავშნოსანის კამანდამ ნაღმოსანის დაბრუნების შემდეგ გაიგო ადვისის ამბები. საზოგადე ექიმმა თუმცა კი მიილო, მარა უყარგისი გამოდგა და საღამოს გემის კამანდისთან საჩივრათ შოვიდა მატროსების დებუტატია. ისინი ჩიოდენ, რომ ბორში მატროსიანი იყო. ბორშიის მომტანი ისე უკმეხათ ლაპარაკობდა, რომ კამანდირმა ჯერ რევოლვერი დასცა მას, შემდეგ მატროსს თოფი გამოართვა და მით სასიკვდილოთ დასჭრა დებუტატი, რომელიც მალე გარდაიცვალა. გავარდა თუ არა თოფი, მატროსები მიესიენ კამანდირს და ზღვაში გადაადგეს. როგორც ამბობენ, კამანდირი რომ ზღვაში ფართხალობდა, შეებრალოთ და ტყვიით ჩაკლეს“. შემდეგ შეკვივდენ აფიცრების კაიუტაში, ოთხი-ხუთი მათგანი მოკლეს, მოკლეს აგრეთვე აქიმი, დასჭრეს გემის მღვდელი, დანარჩენები კი კაიუტ-კამანიაში შეამწყვდიეს და დაატყვევეს. ჯავშნოსანის კამანდის აფიცროთაგან დაატყვევეს მხოლოდ ერთი მიჩმანი ალექსევი, რომელ-

საც საომარ დროს აფიცრთა ნაკლებობის გამო დაბალ ჯარისკაცთა რიცხვიდან ახლათ ბოძებული ქონდა აფიცრობა.

სალამოს ხანს, 14-ს, „პატიომკინი“ ორი ნაღმოსნით, რომელთა აფიცრებასაც იგივე ბედი ეწია, ადესას მოვიდა. დილით 15-ს მოკლული მატროსის ცხედარი ნაპირზე გამოიტანეს და განუგებ ამ შემთხვევისათვის გაკეთებულ ფარდულ ქვეშ დაასვენეს. მოკლულს გულზე ედვა წარწერა; „მატროსის (სახელი) ცხედარი, რომელიც მოკლა კამანდირმა იმიტომ, რომ მან იმას სიმართლე უთხრა. კამანდირს სამაგიერო გადახდა.“ ცხედარს დარაჯათ უდგა ერთი მატროსი „პატიომკინიდან“. პოსტის დარაჯი, რომელიც ცხედართან მივიდა, მოკლა მან. ცხედართან უცებ შეგროვდა ხალხი. ადგილზე მოვიდა ყაზახების რაზმი; ხალხი იქით აქეთ მიდგა და ყაზახები ჯავშნოსანს პირის პირ დაუყენა. ჯავშნოსანზე იმავე წაქს ააფრიალეს წითელი დროშა, ნიშანი საომარი სროლისა. ყაზახებმა და პოლიციამ უკან დაიხიეს და ნავთსადგური ხალხს დაუტოვეს. ნაპირზე გამოსულმა მატროსებმა ნავთსადგურის კამანდირს განუცხადეს, რომ, როგორც კი ხალხს ესვრიან თოფებს, ჯავშნოსანიდან მაშინვე ზარბაზნებს დავუშენთ ქალაქსაო. მატროსებმა გამოიხმეს მუშების დეპუტატები, მარა მოლაპაჟაკების შემდეგ ამათ მხოლოდ რამდენიმე კაცი მიიწვიეს, ამავე დროს თან წაიყვანეს გემი, რომელზედაც იყო ნახშირი და სანოვაგე. სალამოს სასმელი წყალი მოითხოვეს და მოუტანეს კიდევც.

დილიდან სალამოს ხუთ საათამდის ხალხი ნავთსადგურში მოზღვადა; ცხედართან ამბობდნენ სიტყვებს, მღეროდნენ სარველიუციო სიმღერებს და ყვიროდნენ „ურას“. მთავრობა და ჯარი არ ჰქაძნებდა. ხუთ საათზე კატეჯი მოვიდა და ცხედარი ჯავშნოსანზე წაიღო. ამ დროდან დაიწყო ყველა საწყობების ძარცვა. მიათრევდნენ ყველაფერს: აბრეშუმს, შამპანურს, ჩაის, ტანისამოსს და სხვ. და სხვ., ყოველივე ამას ეწიკებოდნენ სავესე ტომრებით ქვეითათ და ეტლებით ქალაქში. სალამოს 9 საათზე, როგორც კი შებნელდა, სხვა და სხვა აღაგას ჩირაღდნები აანთეს, შემდეგ გაჩნდა ცეცხლი და ერთი საათის განმავლობაში ერთიანათ მოედდა საკაბოტაჟო ნავთსადგურის შიგნითა ნაწილს. მხოლოდ მაშინ მოვიდა ნავთსადგურში ჯარი, დაიჭირა ყველა ქალაქიდან ჩასავალი გზები, მოსჭრა უცხოელების ნავთსადგურის ნაწილი და დაუწყო სროლა აჯანყებულ ხალხს. სროლა გაგრძელდა დილის 4 საათამდის. ამ ხნის განმავლობაში სულ 31 ზალბი მისცეს, სათითაო გასროლა კი თვითეულ ცეცხლის წამკიდებლებზე 2000 ზე ნაკლები არ იქნებოდა. მთელი ღამე ვიდრე აღექსანდრეს პარკში და იქიდან თვალყურს ვადევნებდი აბობქრებულ ცეცხლის ზღვას- ხალხი „ურასს“, ყვიროდა ჯარი ზალბებით უბასუხებდა. დილის ხუთ საათზე ნავთსადგურიდან ხალხი გარეკეს, იქაურობა მოფენილი იყო მკვდრებითა და დაჭრილებით, რომელთა რიცხვი, რასაკვირველია, — ბევრი ასეულია. სალამოს 16 ივნისს ყველა დაჭრილ-დახოცილების გატანა კიდევ ვერ მოასწრეს.

იმავე დროს, დღისით 14-ს, ერთი ნაღმოსანი გაგზავნეს ტენდრში, იქ დარჩენილ მოამბე გემთან. მოუახლოვდა თუ არა მას ნაღმოსანი, „პატიომკინმა“ სიგნალი მისცა: „კამანდირი იწვევს ბ.ბ. აფიცრებს ბორტზე“. აფიცრები რომ ბორტზე ავიდნენ, მაშინვე ფორმის ტანისამოსი გახადეს, ჩააცვეს მატროსების ლურჯი პერანგები, თვითოულს გემის ხაზინიდან ას ასი მანეთი მისცეს და ნაპირზე გადმოსხეს. აქედან ისინი ტყვეობიდან გათავისუფლებული ჯავშნოსანის ერთი აფიცერი ჯარის უფროსს გამოეცხადნენ.

ღამით ქალაქში სამხედრო წესი გამოაცხადეს და მეორე

დღეს საფლავისებური სიჩუმე სუფევდა. ქალაქი ბანაკს დაეშვებოდა. აჯანყებულებმა ჯარის უფროსს განუცხადეს თანვითი მოთხოვნები: მოკლული ამხანაგი აღდგებულთ დაესაფლავებიათ და გაეგზავნათ პეტერბურგს დეპუტატებად. თვის ეპატრიებიანთ და კამანდირი გამოეცვალათ. ამასთან განაცხადეს, რომ ისინი მალე მოელიან დასახმარებლათ ორჯავშნოსანს. დასაფლავების ნება დართეს და ნავთსადგურში გაგზავნეს კატაფალკი და კარეტა. სალამოს ხუთ საათზე ნავთსადგურიდან მთელ ქალაქში გზის იქით აქეთ დარაზმულ ჯარებ შუა დაიძრა პრატესია, კატაფალკს ეხვია 20 აჯანყებული და უკან მოყვებოდა კარეტა, რომელშიაც იჯდა მატროსი და ერთი ვილაც ვეროპიულათ ჩაცმული კაცი. 8 საათზე, როცა დროს გამოანგარიშებით ცხედარი უნდა დაესაფლავებიათ, „პატიომკინიდან“ სამჯერ გაისროლეს მარტო წამლით დატენილი ზარბაზნები. ამას შემდეგ 9 საათზე ქალაქში გამეფებულ მკვდარ სიჩუმეში იგრიალა საომარმა ყუმბარამ, ათი წამის შემდეგ კიდევ მეორემ. აჯანყებულებმა ალბათ იფიქრეს, რომ დეპუტატებს დაიქერდნო. შემდეგ ყველაფერი დაწყნარდა და ქალაქი წყვილიადა მოიცვა, რადგანაც არც გაზი და არც ელექტრონი არ ენთო; ტელეფონის მავთულები დაწყვეტილი იყო და სადგურზე დეპეშებს არ იღებდნენ.

ერთმა ყუმბარამ დაანგრია ნეჩინის ქუჩაზე № 71 სახლის ზეგითა ნაწილი, მთელ დღეს ქალაქი მოჭრილო იყო პატრულებით განაპირა უბნებიდან, რომლებიც მუშა ხალხითა დასახლებული და მდამიო ხალხს ქალაქში არ უშვებდნენ.

(Ир. В.)

გერმანიის საზოგადოებრივი მოძრაობის ისტორიიდან.

— იმ ანტონოვს თარგმანი გაზ. „კომერჩ. რუს.“-დან.

მუშათა სოციალ-დემოკრატიული პარტია გერმანიაში ამ ეპოქათ ზედ მიწვევით განვითარებულია და მთელ დედა მიწაზე სამაგალითოთ ითვლება ამ ნაირ პარტიებთან შედარებით. არცერთ მხარეში არა აქვს სოციალ-დემოკრატის ისეთი მნიშვნელობა საზოგადოებრივ ცხოვრებაში, როგორც გერმანიაში. არცერთ მხარეში არ ეშინია ბურჟუაზიას ამ პარტიის ისე, როგორც გერმანიაში. საინტერესოა თვალის გადავლოთ იმ გზას, რომელიც განვლო ამ პარტიამ და განვითარებისწინოთის ცვლილებები, რომელნიც განიცადა მან, სანამ დღევანდელ განვითარებამდე მიაღწევდა.

გასული საუკუნის ოცდაათიან წლებში მთელ ევროპაში გახშირდა ნაციონალისტების პარტიები; ამ პარტიებში მონაწილეობას იღებდნენ ინტელიგენტები და მუშები და მათ მიზანს ხალხის წარმომადგენლობა შეადგენდა. ამნაირივე პარტია დაიბადა გერმანიაში და მოინათლა „ახალგაზრდა გერმანიის“ სახელით. მას მაინცა და მაინც დიდი გასავალი არ ქონდა მუშებში. ბევრათ მეტი გავლენა და მნიშვნელობა მოიპოვა კომუნისტურმა პარტიამ და აი, სწორეთ ეს პარტია წარმომადგენს ახლანდელ სოციალ-დემოკრატიული პარტიის სათავეს. სოციალ-დემოკრატიული პარტიის მიზანია ახლანდელი კაპიტალისტური წესწყობილების სოციალისტურათ შეცვლა ე. ი. ისეთი წესწყობილების დამყარება, როცა საწარმოო იარაღი და საშვალეზანი მშრომელი ხალხის, პროლეტარიატის ხელში გადავა. თავდაპირველათ ეს პარტია საფრანგეთში შესდგა, მარა იქ ფეხი ვერ მოიკიდა და გადავიდა გერმანიაში, სადაც ძალიან ბევრი მიმდევარი მოიპოვა. პარტიას პარიჟიდან უწევდნენ ხელმძღვანელობას, იქ იმყოფებოდნენ გერმანიიდან განდევნილი ემიგრანტები და სათავეში უდგენ პარტიის ორგანოს.

რომელსაც „წინ“ ერქვა სახელათ. საფრანგეთის მთავრობამ მალე რეპრესიულ ზომებს მიმართა პარტიის წინააღმდეგ, აკრძალა „მანე“ მიმართულებისათვის“ გაზეთი და შეთაურები საფრანგეთიდან გადაიყვანა. ახლა პარტიის მართვა-გამგეობა რეინის განაპირა ოლქიდან ხდებოდა, აქ ბეჭდავდნ და შემდეგ მთელ გერმანიაში ავრცელებდნ აკრძალულ გამოცემებს.

პარტიის კრების შემდეგ, რომელიც ლონდონში მოხდა 1846 წ., კარლ მარქსმა და ფრიდრიხ ენგელსმა პარტიის მონდობილობით დაწერეს განთქმული „კომუნისტური მანიფესტი“, რომელიც პროგრამათ მიიღო პარტიამ. ეს თხზულება უცებ გავრცელდა მთელ გერმანიაში და დიდი პატივი მოიპოვა. ის მოკლეთ და მკაფიოთ გამოთქვამს მთელ კომუნისტურ მოძღვრებას. კაპიტალისტური წარმოება თან და თან უფრო და უფრო ვითარდება; ამისდა მიუხედავათ მთელი კაცობრიობა იყოფა ორ ბანაკათ, რომელთა შორის უფსკრული სუფევს. ეს ორი ბანაკი ანუ ორი კლასი არის: ბურჟუაზია და კაპიტალისტი ერთი მხრით და პროლეტარიატი მეორე მხრით. ბურჟუაზია ანუ მყვლეფელთა მკირე რიცხოვანი ბრბო და პროლეტარიატი ანუ გაყვლეფილები. თანამედროვე მთავრობა, რა სახისაც უნდა იყოს იგი, წარმოადგენს ბურჟუაზიის ინტერესების დამცველ ორგანოს ანუ ბურჟუაზიის აღმასრულებელ კომიტეტს, ხოლო ბურჟუაზიის ინტერესები სრულიად ეწინააღმდეგებიან პროლეტარიატის ინტერესებს. პროლეტარიატმა, კაპიტალისტურ ექსპლოატაციას (გაყვლეფას) რომ თავე დაახწიოს, უნდა უსათუოთ ეცადოს ძალა თავის ხელში ჩაიგდოს, რათა მთავრობა მისი ინტერესების აღმასრულებელ კომიტეტათ გახდეს (დემოკრატიული რესპუბლიკა). დღევანდლამდე ყველა ისტორიული მოძრაობა იყო მოძრაობა უმცირესობისა უმცირესობისავე სასარგებლოთ, პროლეტარული მოძრაობა კი არის მოძრაობა დიდი უმრავლესობისა უმრავლესობის სასარგებლოთ. შოვა დრო როცა პროლეტარიატი შეიგნებს, რომ იგი არავის გაუჩინა ისეთ პირუტყვათ, რომელიც მუდამ უნდა ყვლიფოს ბურჟუაზიამ. პროლეტარიატის რაზმები თან და თან იზრდება, იმათ ავსებს გლეხები, რადგან კაპიტალიზმმა თავისი თათები სოფელშიაც შეყო, წვრილ ბურჟუაზიასაც გაჰკრა კლანჭები. პროლეტარული მოძრაობა მსოფლიო მოძრაობათ უნდა გადაიქცეს. მანიფესტი შემდეგი მოწოდებით თავდება: „პროლეტარებო ყველა ქვეყნისა შეერთდით“, უწინდელ ყველა ადამიანები ძმებია“ ს მაგიერ.

როგორც ზევით ვსთქვით მანიფესტი აღტაცებით მიიღო გერმანიის მუშა ხალხმა და სწორეთ ეს მანიფესტი იყო 48 წ. პარტიის რევოლიუციის ერთერთი მიზეზი. გერმანიაში იყო ისეთი კანონმდებელი პალატა, რომელიც საყოველთაო, პირდაპირი, ფარული და თანასწორი კენჭის ყრის წესებით არ ხელმძღვანელობდა არჩევნების დროს და ეს გარემოება, რასაკვირველია, მხოლოთ ბურჟუაზიისათვის იყო ხელ-საყრელი. კომუნისტური პარტიის ბელადები მიხედნ, რომ, რაც უნდა ცდილიყვენ, თავის დებუტატს მაინც ვერ გაიყვანდნ კანონმდებელ კრებაში და ისარგებლეს კრების და სიტყვის თავისუფლებით თავის აზრების გასავრცელებლოთ. ორი კვირის შემდეგ დაარსდა „გერმანიის მუშათა კავშირი“, რომლის მოთხოვნები განსაკუთრებით ეკონომიური ხასიათს იყო—მაგ., 8 საათის სამუშაო დღე, წესიერი ქირა, მუშათა მდგომარეობის გაუმჯობესობა და სხვა. ამ კავშირმა ორი წელიწადი გასძლო. ამავე დროს მარქსის და ენგელსის ხელმძღვანელობით სწრაფათ იზრდებოდნ და ვითარდებოდნ ნამდვილი სოციალისტული კავშირები, რომელთაც გერმანიის ყველა ადგილებში მოიკიდეს ფეხი. ამ კავშირებს ქონდა თავისი ორგანო „რეინის ახალი გაზეთი“, რომელშიაც მარქსმა და ენგელსმა საუ-

კეთესო სტატიები მოათავსეს. 1850 წელს დაწყებულმა რევოლუციამ მოსპო ეს კავშირები, და ამ დროიდან მოყოლებულე 1860 მდე გერმანიაში სრულებით აღარა სჩანს სოციალისტური მოძრაობა. მარა 1860 წელს, როცა გერმანიის მრეწველობის შესაჩნევი ზრდა დაიწყო და მრეწველობის ზრდასთან ერთათ პროლეტარიატის რიცხვმაც ძლიერ იმატა, დაიწყო სოციალისტური მოძრაობაც.

ყველაზე უფრო ცნობილ სოციალისტური პარტიათ მაშინ (1860—1870) „ინტერნაციონალი“ ითვლებოდა. ამ პარტიამ მიიღო 1848 წ. კომუნისტური პროგრამა: მთელი ქვეყნის პროლეტარების შეერთება საწარმოვეო იარაღების კოლექტიურ საკუთრებათ გადასაქცევათ. „ინტერნაციონალი“ დაარსდა ლონდონში რომელიც მაშინ გაძევებულ კომუნისტთა ბუდეს წარმოადგენდა: იქ იყვენ მარქსი, ლიბკნეხტი და ენგელსი, მარა ყველაზე უფრო ამ პარტიის მოძღვრება გერმანიაში გავრცელდა. პარტიის პროგრამაში განსაკუთრებული ყურადღება იყო მიქცეული კლასთა ინტერესების სრულ წინააღმდეგობაზე. ბურჟუაზიის და პროლეტარიატის კლასთა ინტერესებს შორის სუფევს სრული წინააღმდეგობა და ამისათვის მუშათა კლასის კაპიტალიდან დახსნა მხოლოთ მუშათა კლასს შეუძლია. ეკონომიური გათავისუფლება მუშათა კლასისა არის საბოლოო მიზანი, რომელსაც უნდა ექვემდებარებოდეს პოლიტიკური მოძრაობა, როგორც საშვალება. ეს მოძრაობა ერთნაირათ სასარგებლო და საჭიროა ქვეყნებისათვის, სადაც დღევანდელი საზოგადოება სუფევს. გერმანიაში „ინტერნაციონალისტთა“ პარტიამ მრავალი მიმდევარი იშოვა. მეტათ დაწინაურა სოციალისტური მოძრაობა შესანიშნავმა ორატორმა და ნიჭიერმა ბელადმა—ლასალმა. 1853 წ. ქლეიპციგში გერმანელ მუშებმა მოიწვიეს კონგრესი, რათა გამოერკვიათ მუშათა კლასის მდგომარეობა. როცა ლასალს სთხოვეს თავისი აზრიც გამოეთქვა გერმანიის პროლეტარიატის მდგომარეობის შესახებ, მან ღია წერილით მისცა პასუხი ამ წინადადებაზე. ამ წერილში ის ურჩევდა მუშებს ერთ ძლიერ მუშათა პარტიათ შეერთებას ბურჟუაზაულ პარტიებთან დამოუკიდებლივ. ლასალის ხელმძღვანელობით დაარსდა გერმანიის მუშათა საერთო კავშირი. ამ მუშათა კავშირის მიზანიც იმ ნაირივე იყო, როგორც „ინტერნაციონალის“, ესე იგი კაპიტალისტური წარმოების—საზოგადოებრივ წარმოებათ შეცვლა, მარა გზა, რომელიც ლასალმა აირჩია ამ მიზნის გასახორციელებლოთ განსხვავდებოდა მარქსის და ენგელსის გზიდან. ლასალს უნდოდა მიეხწია თავის მიზნისათვის ნაციონალური სახელოსნოების საშვალებით, სადაც მუშებს თავიანთ სასარგებლოთ უნდა ემუშავნათ. გარდა ამისა მარქსის და ენგელსის „ინტერნაციონალი“ კოსმოპოლიტური ხასიათის იყო, ლასალის მუშათა კავშირი კი, სხვათა შორის, ყველა ნემცების ერთ მთავრობის ქვეშ გაერთიანებას მოითხოვდა. ლასალის კავშირმა ძალიან ბევრი მომხრეები იშოვა, მარა მას შემდეგ, როცა გატაცებულმა ბელადმა, ლასალმა, ბისმარკთან მოლაპარაკება დაიწყო გერმანიის მუშათა მდგომარეობის გასაუმჯობესებლოთ, კავშირს ჩამოშორდნ „ინტერნაციონალისტები“ და ამ ნაირათ კავშირის მომხრეთა რიცხვი დღითი დღე კლებულობდა.

ლასალის სიკვდილის შემდეგ (1864 წ.) კავშირის მნიშვნელობა სამუდამოთ დაეცა.

1868 წ. ინტერნაციონალისტებმა მოიწვიეს კრება ვიენახში; ამ კრებას ლასალის კავშირის წარმომადგენელიც დაესწრნ. აი აქ დაარსდა „სოციალ-დემოკრატიული მუშათა პარტია“. ამ პარტიის პროგრამა, რომელიც გერმანიის სოციალ-დემოკრატიის პროგრამას შეადგენს, მარქსმა შეიმუშავა

და უმეტესობამ მიიღო კიდევ იგი. მაშინ მარქსს გამოქვეყნებული ქონდა თავისი სისტემა, რომელიც მის „კაპიტალიზმის“ მოთავსებული.

პარტიის მიზანია წარმოების თანამედროვე წესების მოსპობით (დაქირავებულ შრომა) ყველა მშრომელს თავის შრომის ნაყოფი უკლებლივ მისცეს. მუშათა კლასის თავისუფლებისთვის ბრძოლა კლასობრივ შეღავათებისა და უპირატესობისათვის ბრძოლა როდი არის, არამედ არის ბრძოლა თანასწორ უფლებათა და მოვალეობათა მოპოებისათვის და ყოველივე კლასობრივ ბატონობის მოსაპოვებლათ. მუშების განთავისუფლება არის სოციალური და არა ადგილობრივი და ნაციონალური კითხვა. დანარჩენი მხრით სოციალ-დემოკრატიული პარტია თითქმის სავსებით ეთანხმება კომუნისტურ პარტიას. პროგრამის პრაქტიკული ნაწილი ამ ნაირია: საყოველთაო სარჩევნო უფლება ყველა იმ პირთათვის, ვინც 21 წლის გახდება, ხალხის წარმომადგენელთათვის სასყიდელის აუცილებლობა, რეფერენდუმი, ყველა კლასობრივი, რელიგიური და შთამომავლობითი უპირატესობის გაუქმება, სახალხო მილიცია, ეკლესიის გამოყოფა სახელმწიფოსაგან, სკოლის-ეკლესიისაგან, სავალდებულო და უსასყიდლო სწავლება, ნაფიცთა მუქთი სამსჯავრო, საქმის გარჩევა ხალხის თანდასწრებით, ფარული, არა პირდაპირი გადასახადის მოსპობა და სამაგიეროთ შემოსავლის დაგვარი გადასახადების შემოღება; ბექდვის, სიტყვის, კრებების, კავშირების თავისუფლება; პიროვნების და ბინის ხელ შეუხებლობა; ყველას თანასწორობა კანონის წინაშე, მუშათა მდგომარეობის დაუყოვნებლივ გასაუმჯობესებლათ აუცილებლათ საქირაა რვა საათის სამუშაო დღე, სამუშაო ქირის მინიმუმი, ქალების შრომის შემოკლება და ბავშვების—გაუქმება, გაფიცვათათვის უფლება და სახელმწიფო შემწეობა სახელმწიფო მუშებს და სახელოსნოებს. ეს უკანასკნელი მუხლი შეიტანეს ლასალის კავშირის მუშათა მოსამხრობათ.

მარა ლასალის კავშირმა არ ისურვა პარტიაში შესვლა და 1875 წლამდის ეს ორი ორგანიზაცია ცალ-ცალკე არსებობდა. ამ წელს კი გოტის კონგრესზე ორივე პარტია შეერთდა და ამნაირათ დაარსდა საერთო „გერმანიის მუშათა სოციალ-დემოკრატიული პარტია“. პარტიის პროგრამა თითქმის იგივე დარჩა, როგორც ეიზენახის კონგრესზე იყო მიღებული 1869 წ. მხოლოდ რამოდენიმე ეკონომიური მოთხოვნებით შეავსეს პროგრამა და განსაკუთრებული ყურადღება მიაქციეს ხელ ახლა პარტიის მიზანს: „პარტია ყველა კანონიერ საშვალებით სარგებლობას, რათა მოიპოვოს თავისუფალი სახელმწიფო და სოციალისტური საზოგადოება, დაქირავებული შრომის მოსპობით გააუქმოს სამუშაო ქირის რკინის კანონი, მოსპოს ყოველივე სოციალური და პოლიტიკური უთანასწორობა. თუმცა ჯერ-ჯერობით პარტია ერთი ეროვნების სახელმწიფოს ფარგალში მოქმედებს, მარა არამც და არამც არ იფიქრებს მოძრაობის მსოფლიო ხასიათს“.

შეერთებული პარტიის აგიტაციამ დიდი ვასავალი იშოვა გერმანიის მუშათა შორის და ყველგან ბევრი მომხრეები მოიპოვა. გერმანიის სოც-დემოკრ. პარტია ნიმუშათ გახდა ბევრ სხვა სახელმწიფოებისათვის, სადაც ამნაირსავე პარტიებს აარსებენ ამნაირივე პროგრამით. (Прив. Кр.)

ბურჟუა და პროლეტარი!
(თარგმანი)

საზოგადოების მთელი ისტორია, დღემდის კლასთა ბრძოლის ისტორია იყო.

თავისუფალი და მონა, პატრიცია და პლებეი, ბატონი და ყმა, ამქარის ხელოსანი და ქარვალი, მოყვით, მწიფებელი და დაზარალებული მუდამ მტრული თვალთ უყურებდნენ ერთმანეთს და მათ შორის განუწყვეტელი ომი იყო გაჩაღებული. ხან ამქარა და ხან ფარული. ეს ომი საზოგადოებრივი შენობის ხელახალი აგებით თავდებოდა ყოველთვის, ან არა და ორივე მებრძოლი კლასი ერთათ იღუპებოდა.

წარსულ ისტორიულ ხანებში, როგორც ჩანს, საზოგადოება თითქმის ყოველგან დაყოფილი იყო სხვა და სხვა წოდებათ, ასე რომ ის წარმოდგენდა სხვა და სხვა საზოგადოებრივ მდგომარეებათა კიბეს. ძველ რომში ამ კიბეს შეადგენდნენ პატრიციები, მხედრები და პლებეები; საშვალო საუკუნეებში — ბატონები, ვასალები, ამქარის ხელოსნები, ქარვლები და ყმები. თითოეული ამ კლასთაგანი კიდევ სხვა და სხვა ნაწილათ იყოფოდა.

თანამედროვე ბურჟუაზიულ საზოგადოებას, რომელიც ფეოდალურ საზოგადოების ნანგრევებზე აღმოცენდა, კლასთა წინააღმდეგობა არ მოუსპია. მან მხოლოდ დაძველებული კლასების მაგიერ ახალი წამოაყენა, ძველებური ჩაგვრის წესები გააუქმა და ახალი შემოიღო, ბრძოლის დრო-გასულ ფორმების ბაღდათ ახალი ფორმები აღმოაჩინა.

თანამედროვე ბურჟუაზიული ხანის დამახასიათებელია კლასთა წინააღმდეგობის გამარტივება. ამ ყამათ საზოგადოება, რაც დრო გადის, უფრო და უფრო ორ ვეებერთელა მოპირდაპირე ბანაკათ იყოფა; ეს ორი ერთმანეთზე ამხედრებული კლასი არის ბურჟუაზია და პროლეტარიატი.

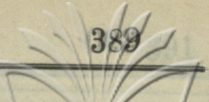
საშვალო საუკუნეთა ყმებისაგან გამოითიშა ის ნაწილები, რომელმაც პირველი ქალაქის თემები შექმნა; ხოლო მაშინდელ მოქალაქეებისაგან განვითარდა ბურჟუაზიის შემქნელი ელემენტები.

ამერიკის აღმოჩენამ და აფრიკის გარეშემო ზღვაზე მგზავრობამ ახალი ასპარეზი შექმნა მოზარდი ბურჟუაზიისათვის დასავლეთ-ინდოეთის და ჩინეთის ბაზარმა, ამერიკის დასახლებებამ ახალმშენებთან აღებ-მიცემობამ, აღებმიცემოლის იარაღთა და საქონელთა გამრავლებამ სწრაფათ წასწია წინ ვაჭრობის, ზღვაოსნობის და მრეწველობის განვითარება; და აი ყველა ამისდა მიხედვით გახრწნილ ფეოდალურ საზოგადოებაში გაჩნდა და გაჩაზდა რევოლიუციონური ელემენტები.

წარმოების ფეოდალურ ანუ ამქრულ წესებს, რომელიც იმ დროს სუფევდა, აღარ შეუძლია ახალ ბაზრების მოთხოვნილებათა დაკმაყოფილება. ამ წესების ალაგი მანუფაქტურამ დაიჭირა. მრეწველთა საშვალო წოდებამ განდგენა ამქრის ხელოსნები. ამქართა შორის შრომის დანაწილება გაქრა და ახლა შიგ სახელოსნოში დანაწილდა შრომა.

მარა ბაზარი თან და თან ფართოვდებოდა, მოთხოვნილება უფრო და უფრო მატულობდა, ახლა ვედაც წარმოების მანუფაქტურულ წესებმა დააკმაყოფილა გაძლიერებული მოთხოვნილება. მაშინ ორთქლმა და მანქანამ რევოლიუცია მოახდინა მრეწველობაში. მანუფაქტურის ალაგი დიდმა მრეწველობამ დაიჭირა; საშვალო წოდების — მილიონერ-მრეწველებმა, ამ სამრეწველოლაშქართა წინამძღოლებმა, ე. ი. თანამედროვე ბურჟუებმა.

დიდმა მრეწველობამ შექმნა მსოფლიო ბაზარი, რომელიც მოამზადა ამერიკის აღმოჩენამ. მსოფლიო ბაზარმა გამოიწვია ვაჭრობის უჩვეულო განვითარება, ზღვისა და ხმელეთის გზების გაუმჯობესება. ამ გარემოებამ ხელახლა გავლენა იქონია მრეწველობის განვითარებაზე. მრეწველობის, ვაჭრობის, ზღვაოსნობის და რკინის გზის განვითარებასთან ერთათ სწორეთ ამავე სისწრაფით იზრდებოდა ბურჟუაზია თავისი კაპიტალებით

და თან და თან ჩრდილოვდა საშუალო საუკუნეებიდან ახალ საზოგადოებაში გადმოსულ კლასებს.

ამნაირათ, ჩვენ ვხედავთ, რომ ბურჟუაზია არის ისტორიული განვითარების გრძელი მსვლელობის ნაყოფი, ნაყოფი წარმოების განახლებათა მთელი რივისა.

ბურჟუაზიის განვითარების თითოეულ საფეხურს თან ახლდა მისი ახალი პოლიტიკური გამარჯვებაც. ის ხან ფეოდალთა მტარვლობის მეოხებით ჩაგრულ წოდებას წარმოადგენდა, ხან მჭიდროთ შეკავშირებულ თვითმმართველ კომუნის სახით შეიარაღებული ასოციაცია იყო, აქ ქალაქის რესპუბლიკის სახელი მოეპოვებოდა, იქ მესამე გადახდელ წოდებაში ითვლებოდა; შემდეგ, მან უფაქტურულ ხანაში, აზნაურობის მოპირდაპირე ძალას წარმოადგენდა თვითმპყრობელ და წოდებათა წარმომადგენლობით შეკვეცილ მონარქიებში, საზოგადოთ კი ბურჟუაზია წარმოადგენდა დიდ სამეფოთა დედა-ბოძს. მაგრამ, დაიბადა თუ არა მსხვილი მრეწველობა და მსოფლიო ბაზარი, მან როგორც იყო, ხელში ჩაიგდო თანამედროვე კონსტიტუციონურ სახელმწიფოთა პოლიტიკური ძალა, რომელსაც ის ოდნავაც არ უთმობს სხვა რომელიმე კლასს. თანამედროვე სახელმწიფოების მთავრობა არის ბურჟუაზიის საქმეების მოსაგვარებლათ ამორჩეული კომიტეტი.

ბურჟუაზია ისტორიაში მეტათ რევოლუციონურ როლს თამაშობდა.

ყველგან, სადაც კი გაბატონდა იგი, დაანგრია ის ძველი პატრიარქალურ-იდილიური ურთიერთობა, რომელიც ფეოდალურ ხანაში სუფევდა. უმოწყალოთ გასწყვიტა ის მრავალფეროვანი ფეოდალური ძალები, რომელიც მონა შორჩილ ადამიანსა და მრისხანე ბატონს შუა იყო ვაბმული, და ადამიანთა ურთიერთობაში მხოლოთ ერთათ ერთი კავშირი დატოვა—მშრალი ანგარიშინობა და გულგრილი „ნაღდიანობა“. ეგოისტურ ანგარიშის გაყინულ მორევში ჩაახრჩო მან რელიგიოზური აღმადრენა, რაინდული აღფრთოვანება და წვრილი ბურჟუას გულჩვილობა. ადამიანის პიროვნების ღირსება და პატიოსნება უბრალო საადებ-მიცემო ღირებულებათ აქცია, კეთილ-შენადნენ თავისუფლებათა უთვალავი რიცხვი მოსპო და მათ ადგილას წამოასკუპა ერთათ ერთი, ყოველგვარ იდეალურ მოსაზრებას მოკლებული, თავისუფლება—თავისუფლება ვაჭრობით. ერთი სიტყვით, მანამდელ გაყვლეთას პოლიტიკური და რელიგიოზური ილიუზიების ნიღაბი ჩამოაცალა და აშუაროთ დაანახვა ქვეყანას თანამედროვე პირდაპირი, უგულო და ურცხვი გაყვლეთა.

ბურჟუაზიამ ახადა შარავანდები ყველა იმ მოღვაწეობას, რომელსაც მანამდი დიდი მოკრძალებით და პატივის ცემით უცქეროდენ: ექიმი, ვეჟილი, მღვდელი, მგოსანი, და მეცნიერი დაქირავებულ მუშავებათ გაიხადა მან.

ოჯახურ ბედნიერებას ბურჟუაზიამ შემოახია ნაზი, გრძნობით სავსე დოღბანდი და ფულის ანგარიში უბრალო საქმეთ აქცია.

ბურჟუაზიამ ცხადყო საშუალო საუკუნეებში გამეფებული სიზარმაცე და უძრაობა, რომელსაც დღესაც ალტაცებაში მოყავს რეაქციონერები; ეს სიზანტე ტლანქი ძალ-ლონის დამატებას შეადგენდა მანამდი. მან პირველმა დაანახვა ქვეყანას, თუ რა ნაყოფის გამოღება შეუძლია ადამიანის მოქმედებას. მისი ხელოვნების სასწაულ-მოქმედება არსებითათ განიჩევა ეგვიპტის პირამიდების, რომის წყლის მიღების და გოტიურ ტაძრებისაგან. მისი გამარჯვების ნაყოფს საერთო არაფერი აქვს ხალხთა გადასახლებასთან და ჯვაროსანთა გალაშქრებასთან.

ბურჟუაზიის არ შეუძლია არსებობა ისე, რომ არ გამოიწვიოს შრომის იარაღთა და, მაშასადამე წარმოების წესების

განახლება; საზოგადოთ, ის არსებობს, მანამ იცვლება ყველა საზოგადოებრივი ურთიერთობა. პირიქით, ძველი მრეწველობის კლასები მხოლოთ იმ დრომდი განაგრძობდენ თავის ნარკებას, სანამ წარმოების ძველი წესები იყვენ ძალაში. წარმოების წესთა მუდმივი ცვალებადება, შეუჩერებელი რყევა საზოგადოებრივ წყობილებისა, განუწყვეტელი მოუსვენრობა და ტოკვა, არასოდეს—ჰომოვალის ნდობა,—აი რა ახასიათებს ბურჟუაზიას, აი განსხვავება ბურჟუაზიასა და ყველა წინანდელ ხანებს შორის. ყველა ფეხმოკიდებული და გაქვავებული სოციალური დამოკიდებულებანი და მათი შესაფერი, საუკუნოებით გამეფებული, პატივსაცემი შეხედულებანი და იდეები—იმსხვრევა, ახლები კი ძველ ნანგრევებზე აღმოცენებული—ძველდება, სანამ მჭიდროთ მოიკიდებდეს ფეხს.

რაც რომ წოდებრივი და უძრავი იყო—ირყევა, რაც რომ წმიდათა წმიდათ ითვლებოდა—იგინება და ილახება, და აი ადამიანები იძულებული ხდებიან ფიზიკელი თვალთ შეხედონ ერთმანეთ შორის დამოკიდებულებას და თავიანთი ცხოვრების პირობებს.

უფრო და უფრო მეტი საქონლის გასაღების მოთხოვნილებამ მთელი დედამიწა შემოარბენია ბურჟუაზიას. მან ყველგან გაიკაფა გზა, ყველგან მჭიდროთ გაიდგა ფესვები, ყველგან გაიკეთა კავშირი.

რახან მსოფლიო ბაზარი გამოიყენა ბურჟუაზიამ თავის სასარგებლოთ, ამით ყველა ქვეყნების წარმოება და მოხმარა კოსმოპოლისტურათ გადაქმნა. რეაქციონერების სავალალოთ ნაციონალური ნიღაბი გამოაცალა მან მრეწველობას. ძველი, ნაციონალური მრეწველობის დარგები ან სრულიად მოისპო, ან და თანდათან უფრო ილუპება. მრეწველობის ახალი დარგები აძევებენ მათ, და ყველა განათლებულ ქვეყნებში თითონ ხდებიან ცხოვრების აუცილებელ პირობებათ. ახალი წარმოება ადგილობრივ დაუმუშავებელ მასალას კი აღარ ხმარობს, არამედ შორეულ ქვეყნებიდან შემოტანილს. მეორე მხრით, ადგილობრივ საქონელს მარტო იქაურები როდი ხმარობენ, არამედ ეს საქონელი დედამიწის ყველა კუთხეებს ეფინება...

მანამდელი მოთხოვნილებები, რომელთაც ნაციონალური წარმოების საქონელი აკმაყოფილებდა, მოისპო; სამაგიეროთ დაიბადა ისეთი მოთხოვნილებები, რომელთა დასაკმაყოფილებლათ სულ სხვა და სხვა ჰავის და შორეული ქვეყნების ნაწარმოები საჭირო. დაძველებულ ეროვნულ კარჩაკეტილობის მაგიერ, როცა თითოეული მხარე თითონვე აკმაყოფილებდა თავის თავს, გაჩაღდა მსოფლიო ალებ-მიცემობა და ყველა ერების ურთიერთ შორის დამოკიდებულება.

ასეთ დამოკიდებულებათა მიზეზით გონებრივი შრომის ნაყოფსაც იგივე ბედი ეწია, რაც ნივთიერი შრომის ნაწარმოებს. რომელიმე ერთი ერის გონებრივი მოღვაწეობის ნაყოფი საზოგადო კუთვნილებათ ხდება. ახლა და ახლა თან და თან შეუძლებლათ ხდება ეროვნული ფარგალი და ცალმხრივობა; მრავალი ეროვნული და ადგილობრივი ლიტერატურა, რაც დრო გადის, ერთ მსოფლიო ლიტერატურათ იქცევა.

წარმოების იარაღთა სწრაფი გაუმჯობესობით და მიმოსვლის საშუალებათა გაადვილებით ყველა ერებს, ასე გასინჯეთ, თვით ველურებსაც კი განათლების გზაზე ერეკება ბურჟუაზია.

საქონლის დაბალი ფასები, ეს ის მძიმე არტილერია ბურჟუაზიის ხელში, რომლის მეოხებით ყველა ჩინურ კედლებს ანადგურებს იგი და ქედს ახრევენებს ბარბაროსების უჯიუტეს მძულვარებას უცხოელებისადმი.

დამნებლით, თორემ გავსრესო, ბრძანებს იგი და მუქარით

შეშინებული ერები, ყველანი წარმოების ბურჟუაზიულ წესებს კიდებენ ხელს. ერთი სიტყვით ბურჟუაზია აშენებს ახალ ქვეყანას თავის სახისა და მსგავსებისამებრ.

ბურჟუაზიამ სოფელი ქალაქს დაუმორჩილა. ვეებერთელა ქალაქებს სიცოცხლის ძალა ჩაბერა ქალაქის მცხოვრებთა რიცხვი უმაღლეს ხარისხამდე გაამრავლა სოფლებთან შედარებით. ამ გვარათ ქვეყნის მცხოვრებთა უმრავლესობა გამომათავყენებელ პირობებიდან დაიხსნა. დაუმორჩილა რა სოფელი ქალაქს და ნახევრათ გავრანებული ხალხი განათლებულს, ამასთან ერთათ მან მუშა ხალხი—გლეხები, მრეწველებს—ბურჟუებს დაუქვემდებარა, აღმოსავლეთი დასავლეთის ბატონათ განაღდა.

(შემდეგი იქნება).

საზრანგეთის ისტორია მაცხრამბთ საუკუნეში.

(დასასრულია*).

პირველი ბრძოლა გაიმართა პიუეოლის მიერ აგებულ ბარიკადებთან, სენდენის შესავალთან. პირველი შეტევა დაიწყო საერო მილიციამ, რომელსაც ბარიკადებიდან და ახლო-მახლო სახლების ფანჯრებ—სახურავებიდან წამოსული ტყვია ჩალასავით სხებდა. მილიცია უკან იწევა, აჯანყებულნი ტოვებენ საფარს და მილიციას მისდევენ, იმართება ხელ ჩართული ომი, რასაც ბარიკადებიდან გადმოყურებს მეთაური წითელი დროშით და თავის ჯარს კამანდობს. მას ხვდება ტყვია და მკვდარი დროშით დაბლა ეცემა, უცებ მის ალაგს იჭერს ახლოგაზდა ქალიშვილი, წამოატანს ხელს წაქცეულ დროშას და მებრძოლთ მადლიდან ამხნევეს. მის დანახვაზე მტერნი უცეფ შეკრთებიან სროლას აჩერებენ და ხელით ენიშნებენ წადი, დაიძლიეო! ქალი უარზეა და მაშინვე განგმირული დაბლა ეცემა, აი მის ალაგს ამოდის ხნიერი ქალი, ცოლი პირველის და დედა მეორის, წაქცეულ ბაირაღს ისევ ააფრიალებს და მტერთა ტყვიას ქვის სროლით უპასუხებს ისიც ჩქარა ეცემა. მილიცია უკან იწევის, მარა ისევ ჩქარა ბრუნდება, ჯართან ერთად და ბარიკადს იერიშით იღებენ. მობარკადენი იწევიან უკან, სხვა ბარიკადების მოსაშველებლათ, სადაც ბრძოლა ისევ გრძელდება. აქ ლამორსიეს ჯარი მოიმწყვდა ბარიკადებს შუა და ორპირი ცეხლით შეწუხებული კოვენიაკს თხოვს ახალი ჯარით დახმარებას. კოვენიაკი ლამარიონსთან ეიულფაკრთან და მრავალ დეპუტატებთან ერთად მიდის ბულვარებით სენდენის უბანში შესასვლელათ და ლამორსიეს გამოსახსნელათ. ის შეეჩხება სენმორას ქუჩას პირველ ბარიკადს და თავის შვიდ ბათალიონს უბრძანებს იერიშით აღებას. ესენი ცუხანდურათ სამჯერ შეესვვიან და სამივე ჯერ უკუ იქცვიან, აჯანყებულთა ტყვია მათ ანადგურებს. კოვენიაკი უბრძანებს ზარბაზნების დაშენას, მეზარბაზნენი და ცხენები დაჭრილნი ეცვიან; კოვენიაკი გზავნის ჯარს ბარიკადის უკანიდან შემოსარებათ, მარა ამოთ; შემოსარები დახშულია. ის ლამორსიეს დასახმარებლათ წამოსული იმედებით, ლამორსიეს სთხოვს დახმარებას, და მართლაც, ლამორსიეს თავს აღწევს თავის ვაჭირვებულ მღვდმარეობას და თავისი ჯარის ერთ ნაწილს კოვენიაკს უგზავნის. მხოლოდ საღამოს ხუთი საათის ბრძოლის შემდეგ, კოვენიაკმა აიღო ეს ბარიკადა; აქ მას მოუკლეს და დაუჭრეს 300 სალდათი, ხოლო ღენერლები ფრანსუა და ფუშე დაიჭრენ. მინისტრი იმედ-დაკარგული ბრუნდება მთავრობის ბინაზე, სადაც აჯან-

ყებულთა ძლიერებით შეშინებულ ლედრუ-როლენს კოვენიაკის დაუკითხავათ ტელეგრამით გამოეწვდა პირენეისკადან მილიცია; ჯარები და ასე გასინჯეთ, ბრესტის და მუხრანტეის ზღვაოსნებიც კი!

გადავიდეთ ცენტრში, ბოლის ჯართან. ეს ჯარი შესანიშნავია მით რომ მას კამანდობენ ძველი ცნობილი რევოლიუციონერები, წინანდელ მთავრობის მიერ არა ერთხელ დატანჯულნი და წამებულნი. ესენია პოლკოვნიკი გინარი, დეპუტატი რუკესტი, ბიკისი და სხვა. გინარი სანამ მუშებთან ბრძოლას გადაწყვეტდა მივიდა ნამახანაგარ კავენიაკთან თავის მოსალაპარაკებლათ. „რა უნდა ვქნათ, რას გვიბრძანებ შენ? რას მოითხოვ ჩემგან? ეკითხება ის მინისტრს. ჩვენ უნდა წავიდეთ და ვებრძოლოთ იმ ხალხს, რომლის გვერდით მუდამ ვებრძოდით? შეგიძლია მინც შენ მე დამიფიცო, დამიფიცო ღვთის წინაშე, შენნი მამი და ძმის სახელით, რომ ჩვენ მივდივართ რესპუბლიკის დასაცველათ?“ კოვენიაკი უფიცავს და გინეც ხმაღს ისხამს რევოლიუციის წინააღმდეგ! კოვენიაკმა ცრუობაზე დაიფიცა! განა შეიძლებოდა რესპუბლიკა უბრალოდ ტარატოთ? მის დამარცხებას განა რესპუბლიკის დამარცხება არ უნდა მოყოლოდა? დიახ, კოვენიაკის ფიცი, ეს მომავალი ტახტის გამზადებაა, სადაც თვითონაც უნდა დაეკიმულიყო...

გინარი მიდის ბოლოს ჯარში და ჩაიბარა თავისი პოლკი. ბოლის მიზანია საბჭოს არეშარის დაცვა, სენჟაკის ქუჩის ბარიკადებიდან გაწმენდა და პანტეონთან ღენერალი იამესთან შეერთება. ის უკვე მოემზადა დასაძრავათ, რომ უცებ აჯანყებულთ დეპუტაცია მოვიდა—„ღენერალო, ხალხს სურს საბჭოს აღება და საერო კრების დაშლა. რაც მას სურს—ნებით ან ძალით მიიღებს ხალხი...“ მოწყალეო ხელმწიფე, გააწყვეტია ბელომ, მე არ ვცნობ ხხვა ხალხს, გარდა ამისა, რომელმაც საერო კრება აირჩია. რაც შეეხება მხედრობას—ის თავის მოვალეობის ერთგულია და ამას ახლავე დაგანახვებთ თქვენი ბარიკადების აღებით. დეპუტაცია გაჯავრებული წავიდა. ბოლიმ ერთი შეტევით აიღო სენჟაკის პირველი ბარიკადა, მარა მაშინვე დაკარგა და ჯარის ერთი ნაწილი აჯანყებულებმა შუაში მოიმწყდიეს. აქ გინარი და მისი ძველი მეგობრები პირის პირ შეხვდენ, ერთი ბურჟუაზიის მეორენი პროლეტარიატის ბანაკში. ნახევარი საათის უმოწყალო სისხლის ღვრის შემდეგ პირველ ბარიკადებს დასცეს ზარბაზნები და გაარღვიეს. მობარიკადენი შეცვივდენ სახლებში და იქიდან იბრძოდენ. ბოლოს უტყვია წამლოთ დარჩენილთ შეესევინან «მომძრავი მილიცია», ეს «ხალხის შეილნი» და უიარალო ხალხს ზოგს ოთახში ხოცვენ; ზოგი ქუჩაში გამოაქვთ და შეუბრალებლათ ხოცვენ, მათ სიმხეცეს გადურჩა მხოლოდ ერთი, რომელმაც ქვეყანას ამცნო ამ ბოსიკების საზიზარო სილაჩრე. არც ერთ ჯარს იმდენი შემადრწუნებელი საქმე არ ჩაუდენია, რამდენიც ამ მაწანწალებმა ჩაიდინეს.

ბოლის ჯარი მაუხედავათ ორპირი ცეხლისა შეუდგა შესჟაკის ქუჩის 34 ბარიკადების აღებას. მარა ორი საათის ბრძოლის შემდეგ უკან ბრუნდება მეორე დღისთვის მოსამზადებლათ. დაიჭრა თვით ბოლი, დეპუტატი ბიკისი, და მრავალი აფიცრები.

სენის მარცხენა მხარეს, პანტეონის წინააღმდეგ იბრძოდა ჯარები და მილიცია არაგოს მეთაურობი. არაგო მიუახლოვდა პირველ ბარიკადას მოსალაპარაკებლათ, მას შემოხვდენ რამდენიმე მობარიკადენი, რომელთაც არაგომ მიმართა რესპუბლიკის დამორჩილდითო და სხ. „თქვენ ჩვენთან ერთათ იბრძოდით ბარიკადაზე 1832 წ., მოიგონეთ სენმერი“ — შემოსძახა მუშამ. „კმარა ლაპარაკი, ჩვენ საქმე გვე-

* იხილე მოგზ. № 23.

ქივრება“, დაუმატა მეორემ. არაგომ შეაქო რესპუბლიკა, ყველაფერს ავისრულებთო. „რამდენი რა დაგვიბრდენ, მარა არც ერთი არ შეუსრულებიათ“—მიუგო ვილადამ „თქვენ არ გაქვთ ლაპარაკის უფლება, თქვენ არასოდეს არ მოგვივინიათ“,—ამბობს არაგო და ბრუნდება უკან. „ვერაფერი გააწყვე, ხალხი გაგიჟებულა, დეე ძალამ გადაკრას“ განუცხადა არაგომ აფიცრებს. და ეს 64 წლის მსწავლული წინ უძღვება ზარბაზნებით შეიარაღებული.

ჯარს მუშებთან საბრძოლველათ. მებარკადენი რამდენიმე სროლის შემდეგ ტოვებენ ბარკადას და გადადიან პანტონის ბარკადებისაკენ. არაგო აქადან მიდის სენჯაკის ქუჩისაკენ, რომლის შესავალს კამანდრობს მილიციის მე-12 ლეგიონის კაპიტან ამიო. „მოქალაქე, მიმართა არაგოს, უკან გაბრუნდით“. „მე კი არა, თქვენ, თქვენი ამხანაგებით უნდა დაბრუნდეთ, ეს საუკეთესო საშვალეებაა სისხლის ღვრის შეჩერებისა, მიუგო არაგომ.—ეს შეუძლებელია.—მაშ არც ჩვენ დავბრუნდებით, უმატებს მსწავლული. „ტყვია გინდათ? საკმაოთ მიიღებთ“ ეუბნება ამას და ბარკადას უკან მიდის. არაგო უბრძანებს თავის საერო და მოძრავ მილიციას, მიდითო, ხოლო თავის მხედროაით ბარკადასმეორე მხრით მიესევა და დიდი ბრძოლის შემდეგ იღებენ. ბრძოლა გრძელდება მეორე ბარკადებზე ასედადამადა 23 ივნისი და სროლა ყოველგან შეწყდა.

აწ.

დედაკაცი და მისი ეკონომიური მდგომარეობა.

(გლარა ტეტკინასი).

თარგმანი რუსულიდან.

(შემდეგი *).

ყველა კანონებს, რომლებიც სახელმწიფო და საზოგადოებრივ დაწესებულებათ ეხებიან, ერთნაირი მნიშვნელობა აქვთ მთელი მუშათა კლასისათვის—როგორც ქალებისათვის, ისე—კაცებისათვის. გადასახადები მუშა ქალებსაც ისე ავიწროებენ, როგორც მუშა—კაცებს.

სახელმწიფოც და კაპიტალისტებიც ყოველ ღონის ძიებას ხმარობენ, რომ შეამცირონ ისედაც მცირე შემოსავალი ღარიბ-ღატაკი ქალისა. ერთი მხრით მცირდება მისი ხელფასი, მეორე მხრით ძვირდება საჭირო სახმარი ნივთები და თუ მცირე ხელფასმა მისი მოთხოვნილება ვერ დააკმაყოფილა, საზოგადოება, თავისებური დიდ-სულოვანებით, თავაზობს მას პროსტიტუციას—ამ სამარცხვინო თანამედროვე თავის რჩენის საშუალებას. მაგრამ აქაც, ყოველგვარი წურბელა და ექსპლოატატორი, ხშირათ სახელმწიფო ან სათემო არ კარგავს შემთხვევას, რომ ამ უფლების“ მინიჭებისთვის ქალებს შესაფერი ბეგარა დააკისროს.

ყოველ დაბლომატიურ ნაბიჯს, ყოველ საბირჟო ხრიკს, გველენა აქვს ქალის ხელფასის დაკლებაზე და შეუძლია მთლათ მოუხსნოს მას მუშაობის, თავის რჩენის საშუალება.

სპეკულიაციამ, რომელიც უკიდურეს ზომამდის განვითარდა, საშინელი კრიზისები გამოიწვია, რაც ათასობით მიერეკება ქალებს გარეთ, ქუჩაში, მიერეკება საავთმყოფოებში, გარყენილების სახლებში და ან სიცოცხლეზე ხელს აღებინებს მათ.

ომები, რომელთაც მრეწველობაზე ცუდი გავლენა აქვთ, მთელი წლობით ტოვებენ ქალებს ულუკმა-პუროთ... ყველა ის პირობები, რომელზედაც მისი არსებობა დამოკიდებული, შვიდროთ არიან შეკავშირებული საზოგადოებრივ ცხოვრებასთან და ყოველგვარ საზოგადო დაწესებულებასთან.

*) იხ. „მოგზაური“ № 22.

როგორ უნდა მოვთხოვოთ ქალს, რომ მან არ მიიღოს მონაწილეობა საზოგადოებრივ ცხოვრებაში, რომელიც აკისრებს მას ათასგვარ მოვალეობას, მაგრამ არაფერსაა მოსწონებას კი არ აძლევს?

რათ არ უნდა მიეცეს ქალებს, რომელნიც დღეს ეროვნული მრეწველობის თვალსაჩინო ფაქტორს წარმოადგენენ, რომელნიც თავიანთი ოფლითა და სისხლით ქმნიან ქვეყნის სიმდიდრეს და თითონ კი ნაფიჩხს იტოვებენ,—ვიმეორებ რათ არ უნდა მიეცეს მათ უფლება კრებისა, რომელზედაც თავიანთ ქირ-ვარამზე მოლაპარაკება შეეძლოთ?!

ნუ თუ იმათ არ უნდა ქონდეთ უფლება გაგზავნონ საკანონმდებლო დაწესებულებებში თავიანთი წარმომადგენელი, რომელთაც ისინი ენდობიან და რომელნიც მართლა დაიცავენ მათ ინტერესებს?!

იმ დღიდან, რაც ქალის მოქმედება ოჯახიდან საზოგადოებში გადავიდა, ყველა მისმა გრძნობებმა და აზრებმა საზოგადოებრივ ცხოვრებაში დაიწყეს ტრიალი.

ქალი აწი ვეღარ დარჩება ოჯახის კერასთან, იმან უნდა იცხოვროს საზოგადოებაში და ყველა მისმა ეგოისტიურმა ინტერესებმა ადგილი დაუთმოს საზოგადო, ფართო სულიერობის გრძნობას. ყველა პოლიტიკური და სოციალური უფლებები ქალისა მის საზოგადოებრივ მნიშვნელობას სრულიათ უნდა ედანხმებოდეს, უნდა ეთანხმებოდეს როლს, ნაყოფიერი მწარმოებელისას. ის აზრი, რომ ქალს, რომელიც თანამედროვე მრეწველობაში თვალსაჩინო როლს თამაშობს, არ უნდა მიენიჭოს პოლიტიკური უფლებები მხოლოთ, იმიტომ, რომ ის სამხედრო მოვალეობას არ ასრულებს,—ყოველად შემცდარი აზრია. პოლიტიკურმა ეკონომიამ დიდი ხანია დაამტკიცა, რომ ყოველგვარ შრომას, რომელიც საზოგადოებისათვის საჭირო და სასარგებლოა, თანასწორი ფასი აქვს.

დედაკაცის შრომის მამაკაცის შრომაზე დაბლა დაყენება—ეს ძველი, გარდამავალი ხანის შეხედულებაა, როდესაც შრომა ორ გვარი იყო: „მაღალი“ და „დაბალი“, „კეთილშობილური“ და „უბრალო“ ხოლო უმაღლეს და უკეთილშობილეს შრომათ კუპონების ქრა ითვლებოდა.

ის აზრი, რომ ქალებს, „გონებრივი სიმწიფის“ უქონლობის გამო პოლიტიკურ ცხოვრებაში მონაწილეობის მიღება არ შეუძლიანთო მეტათ შემცდარი და დახავსებული შეხედულებაა. პოლიტიკურ ცხოვრებაში მონაწილეობის მიღებისთვის საჭიროა მხოლოთ სალი მსჯელობა, პრაქტიკული მოსაზრება, თავის ინტერესებისა და საზოგადოებრივ ცხოვრებასთან ამ ინტერესების განუწყვეტელი ურთიერთ დამოკიდულების შეგნება.

პოლიტიკურსა და ეკონომიურ გამოცდილებას ქალი კერასთან ვერ შეიძენს. პოლიტიკური სიმწიფე არის შედეგი გამოცდილებისა და დაკვირვებისა, რომელსაც კაცი თვით ცხოვრებაში იძენს, და ქალიც, როგორც ნიჭიერი და ყველაფრის ადვილათ შემთვისებელი არსება, მალე შეიძენს მას. აქამდის, საზოგადოებრივ ცხოვრებაში ქალის მონაწილეობის მიღებას ხელს უშლიდა, როგორც კაცის თავმოყვარეობა, ეგოიზმი, ისე თვით ქალის გულგრილობა, ინდფერენტისმი.

თანამედროვე ეკონომიური და სოციალური პირობები აძიულებენ ქალს პოლიტიკური უფლებები მოითხოვოს, და იმ მნიშვნელოვანი როლის წყალობით, რომელსაც ის თანამედროვე მრეწველობაში თამაშობს, უსათულოთ მოიპოვებს ამ უფლებებს, თუ გინდ ეს მის ქმრის ან თვით ქალის სურვილებს ეწინააღმდეგებოდეს.

(შემდეგი აქნება).

წაკილება ჩელოვის მიხედვით

ბ. რედაქტორ!

„მოგზაურის“ ხუთი იენისის №-ში შინაურ მიმოხილვაში სხვათა შორის ეწერა, რომ 31 მაისს თბილისის სემინარიაში მღვდლებზე ყაზახების თავდასხმის შემდეგ მეორე დღესვე მღვდლების უმრავლესობა დაიფანტნენ. ეს ცნობა ვერ არის მართალი. 31 მაისს დღით დადგინილ იქნა კრებისაგან: დარჩენილიყვენ ქალაქში ოთხ-ოთხი დეპუტატი ყოველ საზღალოჩინოდან, დანარჩენი ნება მიეცათ წასულიყვენ. ამის გამო ბევრი წავიდა მართლა, მაგრამ მომხდარ ამბისა გამო იმათგანი, ვისაც ეძლეოდა შინ წასვლის ნება და ჯერ კიდევ არ წასულიყო, ალარავინ მოშორებია თავიანთ ამხანაგებს კრებების გათავებამდე.

როგორც სამღვდლოების კრებების თავმჯდომარეთ ნამყოფი მოვალეთ ვთვლი ჩემს თავს გთხოვთ გამოაქვეყნოთ ეს წერილი.

მღვდელი ქრისტეფორე ციციშვილი.

22 იენისი. სურამი.

წავიკითხეთ 300 მუშის რწმუნებულთა წერილი „ცნობის-ფურცლის“ რედაქციის მიმართ (№ 2839) და გაგვირდით.

ნუ თუ 300 მუშაში ერთიც აღარ ვრია ისეთი, რომ ნამდვილი ამბავი სცოდნოდა იმ გურულ მუშების შესახებ, რომელთა წინააღმდეგ 30 რწმუნებულთ წერილი დაუწერიათ. რამდენიც სიტყვაა, იმოდენი სიყალბეა. არავითარი უთანხმოება გურულ და მეგრულ მუშებს შორის დღემდის არ ყოფილა, ვინაიდან არც ერთ სანაგონსო საზოგადოებაში მეგრული მუშები არ მუშაობდნენ გარდა თითო ოროლასი და გაფიცვამდის არც მოსულან აქ სამუშაოს სანებრათ. უთანხმოება იყო გურულ და იმერულ მუშებს შორის და ისიც ხელოვნურათ გამოწვეული, მარა ესეც მხოლოდ მაშინ, როცა „კანტრაქტის“ დაწერის დრო მოაწევდა: ესე იყო როცა „ფოდრაღიკებს“ მალა გაეხსნებოდათ.

სიმართლეს მოკლებულია ისიც თითქო გურულ მუშებს „მიესაკუთრების“ ორივე სანაგონსო საზოგადოება და გაფიცვის შემდეგ მივლით რამოდენიმე ასი ახალ-ჩამოსული გურული მუშა, მეგრელები კი არა, რომლებიც თითქოს მოსულიყვენ სამუშაოს გაწეს-რიგების დროს. ორივე სანაგონსო საზოგადოებაში მუშაობენ დღესეც ისინი, ვინც გაფიცვამდის მუშაობდნენ: იმერლები, გურულები, თათრები, სომხები და რამდენიმე მეგრელიც. მაგრამ, რომ მუშის მიერ გაყვლეფა მუშისევე არ მომხთარყო, გავითანასწორეთ ის დღიური მუშები (იმერლები და გურულები, მეგრელები კი არ ყოფილან დღიურათ), რომლებიც გაფიცვამდი მუშაობდნენ ორივე სანაგონსო საზოგადოებაში. გავითანასწორეთ ყველა, გარდა თათრებისა და სომხების, რომელთაც დღიურადვე დარჩენა ირჩიეს დღის ქირის მომატებით, რაიცა ასრულებული იქნა. თებერვალში, ე. ი. მაშინ, როცა გაფიცვა დასრულდა და სამუშაოს თადარიგს შეუდგენით, მეგრული მუშები ჩვენთან არ მოსულან. მოვიდნენ ისინი ჩვენთან არა თებერვალში, არამედ მარტში. თებერვალში ჩვენთან მოვიდნენ 8 იმერული და 30 გურული მუშები, მაგრამ უალაგობის გამო უარი უთხარით.

მტნარი სიტუეფა ისიც, თითქო ჩვენ მეგრული მუშების მოციქულნი მუქარით გაგვესტუმრებინოს. წინააღმდეგ, ჩვენ ყოველთვის ამხანაგურ პასუხს ვაძლეფდით მათ და თუ პატივ-ცემულნი მოციქულნი ჩვენ სიტყვებს ამახინჯებდნენ, ეგ რა ჩენი ბრალია! მართალია, წერილობით მოთხოვნნილებებში ისინი თხოულობდნენ, რომ პროპორციონალურათ განაწილებულიყო სამუშაო გურულებს, მეგრელებს და იმერლებს შორის (და არა სომხებს და თათრებშიც). მაგრამ პირად მოლაპარაკებაში ისინი დაჟინებით თხოულობდნენ ერთერთ „საზოგადოების“ დათმობას. როგორც პირველის, ისე მეორე მოთხოვნნილების ასრულება შეუძლებელი იყო და აი რათა: თუ პროპორციონალურათ იქნებოდა მიღებული გურული, მეგრული და იმერული იმ შემთხვევაში ან უნდა მიგვეღო იმდენი იმერული და მეგრული მუშები, რომ შემდეგ სამუშაო ვეღარ გასწვდებოდა, ან და გვეთხოვნა უნდა სამუშაოდან რამდენიმე გურული მუშა, რაც შეუძლებელი იყო. ასევე უნდა მომხდარიყო თუ ერთერთ „საზოგადოებას“ დაუთმობდით. განა ამას კიდევ განმარტება უნდა? ჩვენ დავპირდით მათ ის, რის ასრულება შეიძლებოდა. დაფთმეთ კერძო სამუშაო, რომელსაც არტელი მუშაობდა და დათმობაც შეიძლებოდა. დავპირდით როცა საჭიროება იქნება, მეგრულ მუშებს მივიღებდით, მაგრამ მათ ეს არ ისურვეს. უმოგენთ 15 კაცს სამუშაო. იმეინერ სკარჩინსკისთან, მაგრამ მეორე დღესვე უკანვე გამოაქციეს. მივიღეთ 30 მუშა ორივე „საზოგადოებაში“, მაგრამ მოგვიცივიდნენ ყაზარმაში და კინალამ აგვიკლეს: „ჩვენ სხვა მიზანი გვაქვსო“ და მუშები უკანვე გაი-

რეკეს. ჩვენ შეგვეძლო მიგვეღებინებინა რკინის გზაში დამკვირვებლათ რამოდენიმე მეგრული მუშა, სადაც მივადებინეთ უფრები, სიმხები, იმერლები, გურულები და სხვები, მაგრამ მაშინ ისინი, ჩვენ წინააღმდეგ პროექტებს არდგენდნენ და სამუშაოსათვის არ ცხელდნენ. ვერც ერთი ამეებით ისინი ვერ დავაკმაყოფილეთ და სხვა ჩვენ რა შეგვეძლო! განა ჩვენა ვართ დამნაშავენი, რომ ქუჩაში სათადარიგო რაზმი ბევრია?

16 მაისს მოვიდნენ ჩვენთან არა სამედიკატორო სამართლის მოსათხოვნათ, არამედ მუქარით: „დაკეტეთ საწყობები, დაანებეთ თავი სამუშაოსო“. რომ შეტაკება არ მომხდარიყო, ჩვენ სამუშაოს მოვშორდით. რაც შეეხება პოლიციის მოწვევას, ჩვენ არ ვიცით ვინ მოიწვია. არც ის ვის უფრო ემხრობოდა პოლიცია, ჩვენ, მათ თუ სხვა ვისმეს: როცა ჩვენ შეტაკების ასაშორებლათ სამუშაოს გავშორდით, გვიბრძანა: „წადით იმუშავეთ, თორემ თქვენს მაგივრათ მეგრულ მუშებს გავგზავნიო“. განა ამას ჰქვია დანაშარება?

„არა მუშა წარმომადგენლის“ მიერ მეგრული მუშების მოციქულების გალანდვა ტყუილია, მაგრამ, იმედია, ის თვითონ გასცემს მათ პასუხს.

ორივე სანაგონსო საზოგადოების არტელის მუშების რწმუნებულნი: პართენ ჩხიკვაძე, ეზეკია კვინციტი, კოსტია მახარაძე, გიგო კალანდაძე, იოსებ ყლენტი, იასონ რუხაძე, ბესარიონ დოლიძე, კირილე ლამაძე, ბატონო რედაქტორ!

თქვენი გაზეთის საშუალებით ნება გვაბოძეთ გამოვაცხადოთ შკითხველთა საყურადღებოთ ის მოთხოვნები, რომლებსეც დავეთანხმეთ გლეხებს და ჩამოვაცდეთ ჩვენს შორის კეთილი განწყობილება ჩვენ ქვემოთ ხელის მომწერელნი ს. შინდისში (გორის მახრ) მცხოვრებელნი, სასულიერო პირნი და ახსნურნი. ეს მოთხოვნები არის შემდეგი:

- 1) მიეცეთ გლეხებს ნადელები სრულ საკუთრებათ.
- 2) შეამუშავეთ საკუთარი მიწა უნდა გაიცეს გლეხებსე, რასაც თითონ არ დაისაჭირებენ, შეათედათ.
- 3) გლეხებს შეეძლოთ თავისუფლათ სარგებლობა ქვიშითა, და ჩარიეთ უფასოთ.
- 4) სიძაფრები მიეცეს საქანლისათვის უსასუიდელოთ.
- 5) გლეხებს ნება ქანდეთ ტყიდან უფასოთ გამოხიდათ მასალა თავის სახლის საჭიროებისათვის.

ერთი სიტყვით უნდადეთ ძმობას და უერთდებით ვეკლას ჭირვარაში, რასეცდენ ხელს ვაწერთ:

ზაალ მახვილასე, დიმიტრი მახვილასე, ნინა კარსევანოვისა, ადექსანდრე ბერძნიშვილი, სვიმონ მირზაშვილი, ალათია ყიფშიძისა, მიხეილ კარსევანოვი, კონტე მირზაშვილი, მიხეილ მირზაშვილი, ანხილ მირზაშვილი, იასონ ბერძნიშვილი, ვანო მირზაშვილი, ადექსანდრე რამინოვი, ვანკა კარსევანოვი, შაშიკო კარსევანოვი, შთავარ-დაკვანი იოანე რჩეულასე, კონტე მირზაშვილი, იასე დავითაშვილი, ზლატან მირზაშვილი, ლუკა მირზაშვილი, გიორგი მირზაშვილი სანდრო კარსევანოვი, ლევან დავითაშვილი, ვანო კარსევანოვი, გიგო მირზაშვილი, ქრისტეფორ დავითაშვილი, სოსო დავითაშვილი, ილიკო დავითაშვილი, დათიკო დავითაშვილი, დათიკო კარსევანოვი, ილო ბერძნიშვილი, ვ. სალარიძე, ვდ. დავით სიმონოვი, ბაბულ დავითაშვილი, მარიაშ დავითაშვილისა, ნინო თუქაყვისა, მდ. რისიშე კვინიკაძე, ოლეკ მირზაშვილისა, ნინა მირზაშვილისა, დარისზან თავუელიშვილი, სურამ თავუელიშვილი, იასონ თავუელიშვილი; სულ 42 სულს უწერია ხელი.

ვთხოვთ სხვა გაზეთებმაც გადაბეჭდონ ეს ჩვენი წერილი.

რედ.-გამომც. ი. პ. როსტომაშვილი.